

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

**DIFERENCIÁCIA A INDIVIDUALIZÁCIA TRESTNEJ
ZODPOVEDNOSTI**

Diplomová práca

Študijný program:	Magisterský
Školiace pracovisko:	Katedra trestného práva a kriminológie
Študijný odbor:	6835, Právo
Vedúci práce/školiťel:	prof. JUDr. Pavel Baláž, CSc.
Konzultant:	prof. JUDr. Pavel Baláž, CSc.

Trnava 2014

Lukáš, Jobek, Bc.

Čestné prehlásenie:

Čestne prehlasujem, že som vypracoval túto prácu samostatne pod vedením prof. JUDr. Pavla Baláža, CSc. Ďalej prehlasujem, že v práci som použil literatúru, ktorá je uvedená v zozname.

PodĎakovanie:

Touto cestou by som rád poďakoval svojmu školiteľovi prof. JUDr. Pavlovi Balážovi, CSc., za jeho odborné rady a vedenie, ktoré mi pomohli pri písaní tejto práce.

ABSTRAKT

JOBEK, Lukáš: Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti (Diplomová práca). Trnavská univerzita v Trnave. Právnická fakulta: Katedra trestného práva a kriminológie. Školiteľ: prof. JUDr. Pavel Baláž, CSc. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister práva. Trnava: PF, 2014. 62 s.

Cieľom diplomovej práce je na základe našej a zahraničnej literatúry vykonať analýzu diferenciácie a individualizácie trestnej zodpovednosti z hľadiska predchádzajúcej a súčasnej právnej úpravy poukázať v čom sa navzájom od seba odlišujú. Práca je rozčlenená do šiestich hlavných kapitol, v ktorých je rozobratá trestná zodpovednosť počnúc teoreticko-metodologickými základmi riešenej problematiky cez diferenciáciu a individualizáciu trestnej zodpovednosti. Ďalej sa práca zaoberá diferenciáciou a individualizáciou trestov, trestnou zodpovednosťou a jej diferenciáciou a individualizáciou podľa trestných kódexov vo vybraných krajinách, v našom prípade v Českej republike a v Ruskej federácii. Záverečná kapitola práce je zameraná na aktuálne úlohy na úseku diferenciácie a individualizácie trestnej zodpovednosti.

Kľúčové slová: trestná zodpovednosť, diferenciácia trestnej zodpovednosti, individualizácia trestnej zodpovednosti, zásady trestnej zodpovednosti, trestný čin, druhy trestov

ABSTRACT

JOBEK, Lukáš: Differentiation and Individualization of Criminal Responsibility (Diploma Thesis). Trnava University in Trnava. Faculty of Law: Department of Criminal Law and Criminology. Supervisor: prof. JUDr. Pavel Baláž, CSc. Level of Professional Qualification: Master of Law. Trnava: FL, 2014. 62 p.

The aim of this diploma thesis is to analyse the differentiation and individualization of criminal responsibility in terms of preceding and present-day legislation, based on the information from Slovak and foreign sources and thus to highlight the differences between each other. The thesis is divided into six major chapters, in which the criminal responsibility is being analysed in depth; starting with theoretical and methodological basics of the discussed issue and continue with the issue of differentiation and individualization of criminal responsibility. The thesis further deals with differentiation and individualization of sentences, with criminal responsibility and its differentiation and individualization according to the penal code in particular countries - in our case in the Czech Republic and the Russian Federation. The final chapter of this thesis is dedicated to the actual problems in the field of differentiation and individualization of criminal responsibility.

Keywords: criminal responsibility, differentiation of criminal responsibility, individualization of criminal responsibility, principles of criminal responsibility, types of sentences

Obsah

Úvod.....	7
1 Teoreticko – metodologické základy riešenej problematiky.....	9
1.1 Trestná zodpovednosť, jej vybrané druhy a vzťah k iným právnym zodpovednostiam.....	9
1.2 Zásady trestnej zodpovednosti a kategorizácia trestne súdnych deliktov.....	14
1.3 Formálno – materiálne vymedzenie trestného činu a jeho význam pre diferenciaciu a individualizáciu trestnej zodpovednosti.....	19
1.4 Historický vývoj právnej úpravy (základy trestnej zodpovednosti).....	20
2 Diferenciácia trestnej zodpovednosti.....	25
2.1 Podľa predchádzajúcej právnej úpravy.....	25
2.2 Podľa súčasnej právnej úpravy.....	26
3 Individualizácia trestnej zodpovednosti.....	34
3.1 Podľa predchádzajúcej právnej úpravy.....	34
3.2 Podľa súčasnej právnej úpravy.....	35
4 Diferenciácia trestov a individualizácia trestov.....	39
5 Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti podľa trestných kódexov vo vybraných krajinách.....	51
5.1 Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti podľa trestných kódexov v Česku.....	51
5.2 Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti podľa trestných kódexov v Rusku.....	54
6 Aktuálne úlohy na úseku diferenciacie a individualizácie trestnej zodpovednosti.....	56
Záver.....	58
Použitá literatúra.....	60

Úvod

Trestná zodpovednosť je súčasťou právnej zodpovednosti, ktorou rozumieme právnymi normami upravený a regulovaný vzťah medzi jednotlivými subjektmi práva a štátom. Jednotlivé subjekty práva sú pritom povinné dodržiavať pravidlá správania sa, ktoré ustanovuje zákon, pričom v prípade ich porušenia nasleduje povinnosť podriaďiť sa štátnemu donúteniu. Samotnou trestnou zodpovednosťou môžeme rozumieť prostredníctvom trestnoprávnych noriem upravený vzájomný vzťah medzi štátom a páchatelom trestného činu, ktoré oba subjekty sú povinné dodržiavať pravidlá regulované trestným zákonom. Štátne donútenie v podobe trestnej sankcie nastáva v prípade porušenia trestnoprávnej normy, pričom páchatel trestného činu sa mu musí podriaďiť. Trestná zodpovednosť slúži na realizáciu predmetu trestného zákona a realizáciu jednotlivých funkcií trestného práva. Vzniká v dôsledku porušenia trestnoprávnych noriem.

Hlavným cieľom diplomovej práce je prostredníctvom dostupnej literatúry poskytnúť analýzu diferenciacie a individualizácie trestnej zodpovednosti z hľadiska predchádzajúcej a súčasnej právnej úpravy a zároveň poukázať na ich vzájomné odlišnosti. Predkladaná diplomová práca je rozčlenená do šiestich hlavných kapitol.

Prvá kapitola práce bude venovaná teoreticko-metodologickým základom riešenej problematiky, v ktorej si vymedzíme pojem trestnej zodpovednosti, jej vybrané druhy a vzťah k iným právnym zodpovednostiam. Ďalej sa táto kapitola bude venovať jednotlivým zásadám trestnej zodpovednosti a taktiež kategorizácií trestne súdnych deliktov. Rozoberieme pojem trestného činu z jeho formálnej a materiálnej stránky a taktiež sa budeme venovať jeho významu pre diferenciaciu a individualizáciu trestnej zodpovednosti. Záver tejto kapitoly bude venovaný historickému vývoju právnej úpravy z hľadiska základov trestnej zodpovednosti.

V druhej kapitole našej práce bude rozobratá diferenciácia trestnej zodpovednosti. Diferenciaciu trestnej zodpovednosti budeme vymedzovať podľa predchádzajúcej právnej úpravy a taktiež podľa súčasnej právnej úpravy.

Rovnako v tretej kapitole budeme venovať pozornosť predchádzajúcej právnej úprave a súčasnej právnej úprave, pričom sa upriamime na individualizáciu trestnej zodpovednosti.

Prostredníctvom štvrtej kapitoly sa pokúsime na základe účinnej právnej úpravy z hmotnoprávneho a procesnoprávneho hľadiska diferencovať a individualizovať jednotlivé druhy trestov.

Piata kapitola nám ozrejní ako je diferencovaná a individualizovaná trestná zodpovednosť na základe trestných kódexov v určitých krajinách. Bližšie budeme diferencovať a individualizovať trestnú zodpovednosť v Českej republike a v Ruskej federácii.

Posledná šiesta kapitola práce bude venovaná aktuálnym úlohám na úseku diferenciacie a individualizácie trestnej zodpovednosti, pričom sme sa sústredili na v súčasnej dobe jednu z najviac diskutovaných trestných zodpovedností a to trestnú zodpovednosť právnických osôb.

1 Teoreticko – metodologické základy riešenej problematiky

1.1 Trestná zodpovednosť a jej vzťah k iným právnym zodpovednostiam

Právna zodpovednosť ako pojem je vymedzené v právnej teórii len zriedka. Chápanie právnej zodpovednosti býva zväčša odlišné. Tento pojem môžeme ponímať v dvoch zmysloch a to v širšom alebo v užšom zmysle. V širšom zmysle sa pojem právna zodpovednosť rozumie ako vzťah, ktorý je upravený právnymi normami, a to medzi určitými orgánmi v štáte a medzi subjektmi práva. Práve subjekty práva majú zodpovednosť pred spoločnosťou a aj štátom za dôkladné plnenie právnych noriem a zároveň určitých povinností a predpisov. Právna zodpovednosť sa teda javí ako obsahová zložka právneho vzťahu. Obsahová zložka vznikla s právnou povinnosťou. Nakoniec z nej vyplýva istá hrozba trestu. Tomu, komu hrozí trest na porušenie práva sa stáva právne zodpovedným. K jedným z druhov právnej zodpovednosti sa radí práve trestná zodpovednosť. Vo všeobecnosti pod pojmom zodpovednosť rozumieme určitú povinnosť osoby niesť následky za svoje chovanie.

Pod pojmom trestná zodpovednosť rozumieme, upravený a regulovaný vzťah právne uzákonenými normami medzi štátom a páchatel'om trestného činu, ktorí je zodpovední za dodržiavanie pravidiel ustanovených zákonom. Ak páchatel' poruší alebo ohrozí záujem chránený zákonom a tým naplní jednotlivé znaky trestného činu, vzniká trestná zodpovednosť. Pri porušení alebo ohrození zákonom chráneného záujmu je páchatel' povinný podriaďiť sa právnemu prostriedku, prostredníctvom štátneho donútenia.¹

Pojem trestná zodpovednosť možno odvodiť od pojmov právna zodpovednosť a zodpovednosť. Práve právna teória definuje tieto pojmy. Pod pojmom trestná zodpovednosť všeobecne chápeme určitú nevyhnutnosť osoby. Táto osoba plne zodpovedá za svoje konanie či správanie.²

Rozlišujeme jednotlivé druhy právnych zodpovedností, ako napríklad: pracovnoprávna zodpovednosť, občianskoprávna zodpovednosť, obchodnoprávna zodpovednosť, trestná zodpovednosť a iné. Vzhľadom k riešenej problematike sa

¹ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

² IVOR, Jaroslav. a kol. 2010. *Trestní právo hmotné I*. 2. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2010.

v nasledujúcich kapitolách bližšie budeme venovať trestnej zodpovednosti, ktorá je súčasťou jednotlivých druhov právnych zodpovedností.

Pracovnoprávna zodpovednosť

Pracovnoprávna zodpovednosť v porovnaní s trestnou zodpovednosťou, ktorá ako sme sa už vyššie zmienili je charakterizovaná ako upravený, regulovaný vzťah medzi štátom a páchatelom trestného činu, ktorý zodpovedá za dodržiavanie pravidiel, ktoré sú stanovené zákonom, pričom pracovnoprávnu zodpovednosť charakterizujeme ako právny vzťah, medzi zamestnancom a zamestnávateľom. Tento vzťah v sebe zahŕňa určité práva a povinnosti. V právnej teórii existujú isté dva názory na podstatu zodpovednosti. Jeden názor vymedzuje, že už od jeho začiatku je súčasťou každého právneho vzťahu, pretože pre prípad jeho porušenia v každom právnom vzťahu je zahrnutá hrozba trestu. Druhý názor a zároveň názor ktorý je prevládajúci tvrdí, že ak nastane porušenie práv a povinností medzi subjektmi, vzniká nový právny vzťah. Zodpovednostný vzťah obsahuje povinnosť narušiteľa vykonať nápravu a zároveň druhý účastník má právo od narušiteľa požadovať nápravu. Prvá koncepcia vyjadruje zodpovednosť za splnenie povinností a v druhej koncepcii ide o zodpovednosť za porušenie povinností.³

Právnu zodpovednosť v pracovnom práve možno definovať ako sankčný vzťah. Tento vzťah vzniká z už existujúceho pracovnoprávneho vzťahu ako nový a zároveň od neho odvodený právny vzťah porušením povinnosti. Hlavnou a zároveň dôležitou úlohou škodcu je kompenzovať vzniknutú škodu a poškodený má právo náhradu od škodcu požadovať. Rozlišujeme tieto funkcie zodpovednosti: funkcia reparačná a funkcia preventívna.⁴

K tomu aby nastal zodpovednostný vzťah musia byť splnené jednotlivé predpoklady, medzi ktoré radíme : pracovnoprávny vzťah – jeho existencia, vznik škodnej udalosti resp. protiprávneho úkonu, škoda – jej vznik, vzťah medzi protiprávnym úkonom a škodou, vznik škody pri plnení pracovných úloh a zavinenie, ktoré sa vyžaduje len pri zodpovednosti zamestnanca.

³ BARANCOVÁ, Helena. - SHRONK, Róbert. 2009. *Pracovné právo*. Bratislava : Sprint dva, 2009.

⁴ Tamtiež.

Občianskoprávna zodpovednosť

Občianskoprávnu zodpovednosť definujeme ako sekundárnu právnu povinnosť. Táto povinnosť vzniká jednotlivému subjektu, ktorý porušil povinnosť, ktorá mu vyplýva zo zákona alebo z inej skutočnosti, ktorá nastane pri výkone práva. Podstata zodpovednosti zaujíma miesto vo vzniku nepriaznivého právneho následku. Tento právny následok poznačuje len toho, kto porušil poprípade ohrozil predchádzajúcu právnu povinnosť. Vzniká mu nová povinnosť, ktorú doteraz nemal - povinnosť nahradiť poškodenému škodu. Existuje ďalšie tvrdenie, ktoré definuje občianskoprávnu zodpovednosť ako hrozbu sankcie. Vzniká zároveň s primárnou právnu povinnosťou. Z toho teda vyplýva, že k vzniku občianskoprávnej zodpovednosti dochádza vtedy keď sa poruší primárna právna povinnosť. Podobne ako pri obchodnoprávnej zodpovednosti, tak aj občianskoprávna zodpovednosť má tieto funkcie: funkcia reparačná a funkcia preventívna. Podmienkou na vznik občianskoprávnej zodpovednosti za škodu musia byť naplnené určité predpoklady. Medzi tieto zaraďujeme: protiprávny úkon, ujma, vzájomná súvislosť medzi ujmou a protiprávnym úkonom – škodnou udalosťou a zavinenie.⁵

Obchodnoprávna zodpovednosť

V obchodnom a súkromnom práve členíme zodpovednosť na zmluvnú a mimozmluvnú. Zmluvná zodpovednosť nastane dôsledkom porušenia zmluvného záväzku. Mimozmluvná nastane v prípade protiprávneho úkonu, ktorý nesúvisí so zmluvným záväzkom. Obchodnoprávnu zodpovednosť triedime na jednotlivé zodpovednosti: za omeškanie, za škodu a za vady.⁶

Zodpovednosť za škodu: V prípade porušenia právnej povinnosti nastáva povinnosť subjektu nahradiť škodu.

Zodpovednosť za omeškanie: Pod týmto pojmom rozumieme včasné nesplnenie určitej povinnosti. Omeškanie môže byť nielen na strane dlžníka ale i veriteľa.

Zodpovednosť za vady: Záväzok môže zaniknúť splnením, len vtedy ak je plnenie riadne. Riadnym plnením nie je, ak má plnenie nedostatky – vady.⁷

⁵ LAZAR, Ján, a kol. 2010. *Občianske právo hmotné*. 1. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2010.

⁶ OVEČKOVÁ, Oľga. - ŽITŇANSKÁ, Lucia. a kol. 2010. *Základy obchodného práva*. 1. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2010.

⁷ JAKUBOVIČ, Daniel. 2006. *Záväzkové právo v intenciách českej a slovenskej komercialistiky*. Bratislava : Epos, 2006.

Vo všeobecnosti možno k občianskoprávnej a obchodnoprávnej zodpovednosti, vymedziť trestnú zodpovednosť ako určitú nevyhnutnosť osoby, ktorá plne zodpovedá za svoje konanie alebo správanie. Pri porušení alebo ohrození zákonom chráneného záujmu v prípade trestnej zodpovednosti je páchatel' povinný podriaďiť sa právnomu prostriedku formou štátneho donútenia.

Trestná zodpovednosť mladistvých

Po prijatí nového Trestného zákona prišlo v oblasti právnej úpravy základov trestnej zodpovednosti u mladistvých k výrazným zmenám. Touto zmenou bolo znížená dolná veková hranica na 14 rokov. Posunutie dolnej vekovej hranice trestnej zodpovednosti bolo značne ovplyvnené vyspelosťou, či už duševnou alebo fyzickou na základe ktorej dokázu mladistvý rozpoznávať dôsledky najzávažnejších trestných činov. Súvisiac s touto problematikou zníženia vekovej hranice trestnej zodpovednosti existovali aj odlišné názory na túto problematiku, ktoré sa nestotožňovali s uvedenou zmenou. Hovorili o zbytočnej kriminalizácii detí, ktoré nevedia vzhľadom na svoj vek, čo svojím konaním páchajú.⁸

Za osobu mladistvú možno považovať podľa platného zákona takú osobu, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila 14. rok svojho veku a neprekročila 18. rok svojho veku. V samotnom komentári k Trestnému zákonu je uvedené, že na posúdenie trestnej zodpovednosti u mladistvých je potrebné zohľadniť individuálnu, duševnú vyspelosť jedinca. Mladistvý si musí byť schopný uvedomovať, že vzhľadom na svoju vyspelosť, nim páchaný skutok odporuje normám spoločnosti. Zákon vyžaduje, aby mladistvý dokázal ovládať svoju rozumovú i vôľovú zložku.⁹

Osoby nachádzajúce sa vo veku 14-15 rokov, ktoré spáchajú trestný čin by mali byť posudzované prostredníctvom znalca v obore psychológie a psychiatrie. Jediná výnimka, ktorá sa nachádza v Trestnom zákone je zakotvená v ustanovení § 201 Trestného zákona, týkajúci sa sexuálneho zneužívania, z ktorého vyplýva, že za tento trestný čin nie je zodpovedná len fyzická osoba, ktorá v čase spáchania nedovŕši 15. rok svojho veku. Za skutok môže byť zodpovedná len taká osoba, ktorá trestný čin spácha až v nasledujúci deň po dovŕšení 15. roku.

⁸ VRÁBLOVÁ, Miroslava. 2012. *Kriminologické a trestnoprávne aspekty trestnej činnosti mládeže*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2012.

⁹ SAMÁŠ, Ondrej. - STIFFEL, Harald. - TOMAN, Pavol. 2006. *Trestný zákon. Stručný komentár*. Bratislava : Iura Edition, 2006.

Osobám, ktoré nie sú z hľadiska veku trestne zodpovedné, pri spáchaní trestného činu možno uložiť miesto trestu ochranné opatrenie uvedené v Trestnom zákone. Taktiež výchovné opatrenia môžu smerovať k zabezpečeniu riadnej výchovy dieťaťa. Jedným z najzávažnejších druhov opatrení, ktoré možno uložiť je odňatie dieťaťa z výchovného prostredia, kde sa nachádzalo a umiestniť ho do rôznych špecializovaných zariadení a resocializačných stredísk najdlhšie na dobu 6 mesiacov. Výnimočným opatrením v prípadoch ak je vážne ohrozená alebo narušená výchova dieťaťa a ostatné výchovné opatrenia nevedli k náprave možno nariadiť ústavnú starostlivosť. Pred jej nariadením sa musí súd zaoberať tým, aké boli použité na nápravu výchovy dieťaťa výchovné opatrenia a akým spôsobom sa osvedčili. Bez tohto skúmania a samotného uloženia výchovných opatrení, ktoré by boli uložené v predchádzajúcom období, môže súd iba výnimočne uložiť ústavnú starostlivosť.¹⁰

Taktiež sa objavujú pripomienky kritizujúce nejednotnosť a nekonceptnosť výchovných opatrení, ktoré sú upravené v dvoch právnych predpisoch. Preferuje sa úprava výchovných opatrení, ktorá je uvedená v zákone o rodine.¹¹

Súd môže okrem vyššie uvedených opatrení uložiť v občianskoprávnom konaní ochrannú výchovu dieťaťu. Ochrannú výchovu možno uložiť len osobe, ktorá dovŕšila 12. rok a neprekročila 14. rok svojho veku. V prípade ak spáchala trestný čin za ktorý možno uložiť trest odňatia slobody na doživotie.

Trestná zodpovednosť právnických osôb

Právnické osoby sa považujú za akési odvodeniny od fyzických osôb a preto ich pokladáme za odlišnú kategóriu.¹²

Jednotlivé právnické osoby možno porovnávať medzi sebou na základe ich kategórií len medzi sebou. Nemožno ich ale porovnávať z hľadiska deliktuálnej spôsobilosti v žiadnom prípade s fyzickými osobami. Pri posudzovaní právnických osôb z hľadiska trestnej zodpovednosti je treba najskôr právnickú osobu skúmať ako takú. Právnickú osobu možno tiež charakterizovať ako samostatný právny subjekt, ktorý je vytváraný určitými osobami alebo majetkom. Tento subjekt je vytváraný na základe účelu stanovenom

¹⁰ LAZAR, Ján. a kol. 2006. *Občianske právo hmotné*. 3. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2006.

¹¹ FICOVÁ, Svetlana. - SVOBODA, Jaromír. 2005. Výchovné opatrenia v novej právnej úprave. In: *Justičná revue*. 2005, roč. 57. č. 10, s. 1202.

¹² HURDÍK, Ján. 2002. *Právnické osoby a jejich typologie*. Praha : C. H. Beck, 2002.

v zákone, pričom má spôsobilosť na právne úkony, získavať práva a povinnosti, zodpovedať za svoje konanie no nie v trestnoprávnej rovine.

Na to aby bola zavedená trestná zodpovednosť právnických osôb v našom právnom poriadku existujú viaceré dôvody. Právnické osoby sa v súčasnosti veľmi často podieľajú na páchaní trestných činov, pri ktorých vystupujú ako nástroj prostredníctvom ktorého dochádza k ich páchaniu. V súvislosti s vykonávaním aktivít právnických osôb dochádza k výkonu protispoločenských činností medzi ktoré by sme mohli zaradiť rôzne hospodárske podvody, machinácie, vylákание dotácií a rôzne ďalšie. Pri páchaní takýchto protispoločenských činností vznikajú rozsiahle škody na majetku rôznych organizácií, štátu a rôznych iných právnických osôb. Z hľadiska systematiky práva zareagovalo najefektívnejšie správne právo na protispoločenské aktivity právnických osôb, tým spôsobom, že ich protiprávne konanie začlenilo pod správne delikty. Za tieto správne delikty možno považovať za páchatel'a aj právnické osoby, pričom si spravidla nevyžadujú zavinenie, pretože sú založené na objektívnej zodpovednosti. Za sankcie pre právnické osoby sú najčastejšie považované peňažné pokuty, ktoré sú často veľmi vysoké.

So zavedením trestnej zodpovednosti pre právnické osoby by bolo potrebné pre tieto stanoviť osobitné druhy trestov. Vychádza to zo skutočnosti, že právnickej osobe nie je možné uložiť tie isté tresty ako zákon ustanovuje pre fyzické osoby. V minulosti boli navrhované pre právnické osoby predovšetkým majetkové tresty. Tento druh trestu by sa právnickej osoby dotkol spomedzi trestov asi najviac.¹³

1.2 Zásady trestnej zodpovednosti a kategorizácia trestne súdnych deliktov

Zásady trestnej zodpovednosti možno považovať za základnú smernicu pre tvorbu, výklad a aplikáciu noriem v oblasti trestného práva. Vychádzajú ako pravidlá z Ústavy a z trestnoprávnych noriem. Tieto zásady trestnej zodpovednosti pomáhajú správne pochopiť zmysel a podstatu jednotlivých trestnoprávnych noriem pri využití v súdnej praxi. V trestnom konaní sa súdne orgány riadia zásadami trestnej zodpovednosti, zásadami trestného konania a zásadami organizácie súdov a iných činiteľov. Zásady trestnej zodpovednosti navzájom súvisia so zásadami trestného konania ale i so zásadami na ukladanie a výkon trestov. Navzájom sa dopĺňajú a podporujú. Nevyhnutnou

¹³ MAŠĽANYOVÁ, Darina. 2010. Úskalia trestnej zodpovednosti právnických osôb. In : *Trestná zodpovednosť právnických osôb*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009. Bratislava : EUKÓDEX, 2009.

podmienkou a zároveň právnou zárukou na splnenie účelu trestného konania je uplatnenie zásad a trestu. Pre zisťovanie podmienok a predpokladov trestnej zodpovednosti sa aplikujú jednotlivé zásady. Zásady trestnej zodpovednosti rozdeľujeme do dvoch hlavných skupín.

1. Zásady trestnej zodpovednosti, ktoré sa používajú pri stanovení podmienok trestnej zodpovednosti
2. Zásady trestnej zodpovednosti, ktoré sa používajú pri vymedzovaní hraníc právnej a trestnoprávnej zodpovednosti

Prvá skupina zásad trestnej zodpovednosti obsahuje:

➤ **Zásada individuálnej subjektívnej trestnej zodpovednosti**

Táto zásada vychádza zo zákonných podmienok páchatel'a, ktorý je trestne zodpovedný. Taktiež vychádza zo zákonných foriem zavinenia. Vymedzuje individuálnu trestnú zodpovednosť páchatel'a, spolupáchatel'a, nepriameho páchatel'a ale i účastníka, ktorý sa podieľal na trestnom čine. V trestnom práve je touto zásadou určitý jednotlivec alebo subjekt pri niektorých trestných činoch, napríklad svedok, znalec, matka a iné.

➤ **Zásada zákonitosti**

Trestné je len to, čo zákon označil za trestné. Táto zásada vychádza zo štruktúry trestnoprávnej normy. Žiadny trestný čin bez zákona. Okrem podmienok trestnej zodpovednosti je dispozícia a sankcia určená aj neodvratnosťou trestu t.j. následok za vykonaný trestný čin.

➤ **Zásada primárneho formálneho určenia trestného činu**

Vyplyva z vonkajších znakov trestného činu. Materiálny korektív je ustanovený metódou spáchania činu, jeho následkom, okolnosťami, mierou zavinenia, závažnosťou činu a impulzom páchatel'a.

➤ **Zásada zákazu retroaktivity v neprospech páchatel'a**

Páchatel'ovi poskytuje takú právnu istotu, že za svoj spáchaný zločin nebude prísnejšie trestaný podľa nového Trestného zákona, ktorý spáchal pred jeho pôsobnosťou. Teda sankcia sa bude posudzovať podľa zákona pôsobiaceho v čase, kedy bol trest vykonaný.

➤ **Zásada analógie v neprospech páchatel'a**

Ak je analógia v neprospech páchatel'a, nie je možné ju požiť v trestnom práve. Ide o takzvanú medzeru v zákone. Súdne orgány sa túto medzeru snažia vyplniť. Cieľom tejto zásady je zabrániť, aby sa podmienky trestnej zodpovednosti rozširovali v neprospech páchatel'a, ktorý vykonal trestný čin. V trestnom práve je analógia povolená len zriedkavo.

➤ **Zásada nie dva krát v tej istej veci v neprospech páchatel'a**

Alebo *ne bis in idem*, ide o zásadu, ktorá hovorí, že páchatel'ovi nie je možné udeliť jednu a tú istú okolnosť viackrát, alebo aby sa dvakrát uskutočňovalo v tej istej veci.

➤ **Zásada subsidiarity**

Zásada, ktorá pomáha pri realizovaní represívnej funkcie. Spája sa so zásadou represie a prevencie. Je dôležité pri jej realizácii vychádzať zo všeobecných princípov. Táto zásada je široko uplatňovaná pri vymedzovaní trestnej zodpovednosti.¹⁴

Druhá skupina zásad trestnej zodpovednosti obsahuje:

➤ **Zásada diferenciacie trestnej zodpovednosti**

Rozdeľuje trestné činy do jednotlivých hláv a oddielov osobitej časti Trestného zákona. V Trestnom zákone sa odlišujú jednotlivé trestné činy z hľadiska závažnosti, úpravy, konania, zavinenia, následku a podľa prebiehajúceho času.

➤ **Zásada individualizácie trestnej zodpovednosti**

Podľa zákonných podmienok a závažnosti konania páchatel'a, rozlišuje jednotlivé kategórie páchatel'ov, ktorý trestný čin spáchali. Subjekt v trestnom práve individualizujeme ako fyzickú osobu, ktorá daný trestný čin spáchala. Za svoj čin nesie náležité sankcie a zodpovednosť. Čiže rozlišujeme jednu formu trestnej činnosti od iných foriem trestnej činnosti alebo jednu skupinu páchatel'ov od iných.

➤ **Zásada kategorizácie deliktov**

Táto zásada určuje jednotlivé trestné činy podľa závažnosti a odsúdeniahodnosti (prečin, zločin)

¹⁴ ŠIMOVČEK, Ivan. 2012. *Hodnoty trestného práva v teórii a v praxi*. Trnava : TYPI Universitas, 2012.

➤ **Zásada klasifikácie deliktov a ich páchatel'ov**

Táto zásada sa požíva v trestnom práve na triedenie, hodnotenie a posudzovanie trestných činov.¹⁵

Jednotlivé zásady sa navzájom dopĺňajú a zároveň sa stávajú základnou smernicou pre výklad a spôsobilosť trestnoprávnych súdnych deliktov. So zásadami trestnej zodpovednosti sa stretávame kvalifikovaných a privilegovaných skutkových podstatách. Vďaka nim sa rozlišujú, individualizujú, hodnotia alebo triedia jednotlivé trestné delikty a páchatelia. Sú spojené s analýzami a kriminológiou.

Pre určenie hraníc trestnoprávnej zodpovednosti jednotlivé súdne orgány zväčša používajú zásadu diferenciacie trestnej zodpovednosti, zásadu individualizácie trestnej zodpovednosti, zásadu hodnotenia páchatel'ov a trestných činov ako aj zásadu rozdelenia trestných činov. Trestná zodpovednosť má svoje zásady, ktorých význam spočíva hlavne v ich prvoradosti právnych pravidiel. Týmto pravidlami sa jednotlivé súdne orgány a zároveň iní činitelia riadia pri uplatňovaní a uskutočňovaní trestných prípadov v trestnom konaní. Považujú sa za dôležitú a zároveň základnú smernicu pre interpretáciu a uplatnenie trestnoprávnych noriem. Nevyhnutnou podmienkou a zároveň právnou zárukou zákonitosti a spravodlivosti v trestnom konaní je ich vzájomné presadenie sa so zásadami pre uloženie a výkon trestov a zásadami trestného konania.

Kategorizácia trestne súdnych deliktov

Diferenciácia a individualizácia sa úzko spájajú s kategorizáciou trestných deliktov. V zákone č. 300/2005 Z. z. bola uplatnená nová kategorizácia trestne súdnych deliktov. Prečin a zločin sa radia medzi trestný čin. Trestný čin vzniká vtedy, keď sú naplnené všetky jeho jednotlivé vlastnosti.

Medzi štátom a páchatel'om nastáva trestnoprávny vzťah, ktorého právna skutočnosť je spáchanie trestného činu. Vznik trestnej zodpovednosti je bezprostredný, ako dôsledok protiprávneho konania. Dôsledkom protiprávneho konania je spáchanie trestného činu. Uskutočňuje sa aplikačnou činnosťou orgánov činných v trestnom konaní. Obvykle k tomu dochádza pri vznesení obvinenia. Základnou povinnosťou súdnych orgánov v trestnom konaní je ozrejmiť trestný čin, dokázať vinu páchatel'ovi a na záver mu nastoliť primeraný trest, alebo dokonca ochranné opatrenia. Povinnosťou páchatel'a je poslúchnuť

¹⁵ BALÁŽ, Pavel. 2006. *Základy trestného práva*. 1. vyd. Bratislava : EUROUNION spol. s.r.o., 2006.

súdne orgány a podriaadiť sa trestnému procesu. Páchateľ, ktorý trestný čin vykonal, má nárok žiadať od súdnych orgánov aby bol posúdený jeho protiprávny čin z hľadiska viny a trestu, výslovne podľa zákona. Páchateľ trestného činu je trestne zodpovedný a je subjektom trestnoprávneho vzťahu. Trestne zodpovedným sa stáva ten, ktorý dosiahol požadovaný vek a zároveň je príčetným. Páchateľovi za jeho trestný čin bude uložená sankcia, je povinný zaň niesť následky a zároveň zniesť súdom udelené tresty.

Dopustenie sa trestného činu je hlavnou podstatou trestnej zodpovednosti v trestnom práve. Znaky trestného činu sú uvedené v Trestnom zákone. Trestný čin je činom protiprávnym. Ide o nežiaduce protiprávne konanie, ktoré môže mať rôznu závažnosť. Význam trestného činu sa odzrkadľuje v určitých druhov trestov. Rozlišujeme trestné činy na:

1. **Prečin** : zaraďuje sa do prvej kategórie závažnosti trestných činov. Prečin je trestný čin spáchaný z nedbanlivosti, ale môže sem patriť aj úmyselný trestný čin, za ktorý Trestný zákon vymedzuje trest odňatia slobody do piatich rokov.
2. **Zločin** : patrí do druhej kategórie závažnosti trestných činov. Zločin sa radí ako trestný čin spáchaný úmyselne, kde Trestný zákon vymedzuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou päť rokov. Taktiež ide o zločin aj v prípade, ak v prísnejšej skutkovej podstate úmyselne spáchaného prečinu je stanovená horná hranica trestnej sadzby prevyšujúca dĺžku piatich rokov.¹⁶

V prípade, ak Trestný zákon ustanovuje dolnú hranicu trestnej sadzby v dĺžke trvania najmenej desať rokov trestu odňatia slobody, možno považovať tento zločin za obzvlášť závažný.

Spôsob vykonania trestného činu sa posudzuje na základe druhu a povahy protiprávneho konania ako napríklad či trestný čin bol spáchaný: násilím, neúmyselne, nátlakom, verejne a iné. Závažnosť trestného činu sa posudzuje na základe toho, či následok konania sa nejako na poškodenom prejavil, či už na majetku, na zdraví alebo i v takej podobe ako je ohrozenie zákonom chráneného záujmu. Zároveň treba brať do úvahy výšku škody a rozsah zranenia. Obzvlášť pri trestných činoch ohrozovacích treba brať do úvahy aj okolnosti čo subjektu chýbalo ešte zrealizovať, aby došlo k chybe. Pri okolnostiach, za

¹⁶ KOPECKÁ, Helena. - MRÁZKOVÁ, Viera. 2006. *Trestné právo*. 2. vyd. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2006.

ktorých bol trestný čin spáchaný posudzujeme určité okolnosti. Tieto okolnosti sa vzťahujú k miestu a času vykonania trestného činu. Taktiež posudzujeme či trestný čin nebol spáchaný v stave núdze, v stave vyvedenia z miery, za brannej pohotovosti a iné. „Zavinenie je vnútorný psychický vzťah páchatel'a k objektívnym znakom trestného činu.“¹⁷ Môžeme teda povedať, že zavinenie je závažným znakom trestného činu. Rozlišujeme jednotlivé zložky zavinenia:

➤ **Zložka intelektuálna**

V tejto zložke ide páchatel'ovi hlavne o vnímanie a predstavy skutočnosti a predmetov. Avšak musí sa týkať všetkých základných znakov trestného činu.

➤ **Zložka vôľová**

Základ tejto zložky tvorí vôľa. Ak páchatel' spáchal trestný čin a nie je so svojim činom uzročený, vtedy nemôžeme povedať, že páchatel' vykonal trestný čin na základe vôle. Rozlišujeme dva druhy zavinenia na základe vzťahu vedomostí a vôle: úmysel (priamy, nepriamy) a nedbanlivosť (vedomá, nevedomá). Dôležité pri zavinení je fakt, že sa musí vzťahovať na objekt, objektívnu stránku, protiprávnosť ale i na všeobecne priťažujúce okolnosti.

Veľmi dôležitý je aj motív. Je to akýsi vnútorný podnet páchatel'a. Tento podnet páchatel'a vedie k určitým rozhodnutiam na spáchanie trestného činu.

1.3 Formálne – materiálne vymedzenie trestného činu a jeho význam pre diferenciáciu a individualizáciu trestnej zodpovednosti

Trestným činom z hľadiska trestnej zodpovednosti sa rozumie nielen súdne trestný čin, ale podľa Trestného zákona sa rozumie i príprava či už na zločin, alebo pokus o spáchanie trestného činu. Veľký význam pri kvalifikácii skutkov majú skutkové podstaty trestných činov. Pod pojmom skutok rozumieme osobitý dej. Tento dej má svoj začiatok, priebeh a zároveň i svoj koniec, ktorý skončil spáchaním trestného činu.

Baláž definuje skutkovú podstatu ako „súhrn formálnych zákonných znakov, ktoré spolu s ďalšími znakmi určujú, čo je trestným činom.“¹⁸

¹⁷ IVOR, Jaroslav. 2006. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava : IURA EDITION, spol. s.r.o., 2006.

¹⁸ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

Avšak mnohí iní autori definujú skutkovú podstatu ako súhrn objektívnych a subjektívnych znakov trestného činu. Pod obligatórnymi znakmi skutkovej podstaty spadá objekt, objektívna stránka, subjekt a subjektívna stránka. Hlavnou a zároveň dôležitou podmienkou pre naplnenie skutkovej podstaty trestného činu je naplnenie všetkých znakov, ktoré požaduje zákon. Znaký skutkovej podstaty trestného činu nám umožňujú bližšie priblížiť trestnoprávnu povahu konkrétnych závažných protiprávných konaní a zároveň ich následkov. Konania a následky sú dôležité pre samotnú trestnú zodpovednosť. Skutková podstata sa stáva nekonkrétnou vzhľadom na rozličnosť skutkov. Z toho vyplýva, že skutková podstata sa nedá jednoznačne vyjadriť bez primeraného zistenia skutočností. Skutková podstata a znaky skutkovej podstaty trestného činu po vynechaní materiálneho znaku nám pomáha pri zisťovaní miery závažnosti narušenia spoločenských znakov, pomáha pri určovaní formy a miery zavinenia a zároveň pomáha pri posúdení trestnej zodpovednosti páchatel'a trestného činu. Skutkovú podstatu chápeme ako opis významných formálnych znakov trestného činu. Skutkové podstaty trestných činov obsahujú určité znaky, ktoré sú uvedené v osobitnej časti Trestného zákona. Obsahujú určité znaky nedovolených a zároveň protiprávných konaní. Tieto protiprávne a nedovolené konania spolu s ostatnými znakmi vymedzujú trestnú zodpovednosť. Je dôležité chrániť našu spoločnosť proti takémuto protiprávnemu konaniu. Neoddeliteľnú súčasť tvoria znaky skutkovej podstaty trestného činu. Tieto znaky sú uvedené v osobitnej i vo všeobecnej časti Trestného zákona. Presné vymedzenie podmienok trestnej zodpovednosti vplýva na význam skutkovej podstaty trestného činu. Vymedzenie skutkových podstat musí byť presné a jasné. Toto vymedzenie musí presne a jasne vyjadrovať podmienky trestnej zodpovednosti a zároveň zákonné limity, ktoré obmedzujú zákonné práva a slobody.

1.4 Historický vývoj právnej úpravy (základy trestnej zodpovednosti)

Z hľadiska historického vývoja právnej úpravy na území Európy možno konštatovať, že v oblasti trestného práva bol kladený veľký dôraz na otázku trestných teórií. Názory u rôznych autorov sa v 19. – 20. storočí rozchádzali, pričom každý jeden z nich mal vlastný pohľad na danú problematiku (V. Kratochvíl, J. Slavíček, F. Storch). Na základe jednotlivých teórií týchto autorov možno rozlišovať na jednotlivé školy trestného práva: klasická, pozitivistická a zmiešaná. Nižšie si rozoberieme jednotlivé školy.

Klasická škola

Klasickú školu môžeme charakterizovať ako školu, ktorej išlo prevažne o právne politické programy, vyskytujúce sa na úseku trestného práva. Názory zástancov klasickej školy sa prevažne stotožňovali z názormi osvietenstva. Medzi stúpencov osvietenstva, ktorý sa stali vzorom tejto školy patrili napríklad: Montesquieu, Rousseau, Marat a iní. Zástancovia klasickej školy ponímali trest ako spravodlivú odplatu za zločin, pričom uznávali slobodnú vôľu v zmysle zmiešaných teórií. Taktiež zastávali názor princípu rovnosti všetkých ľudí pred zákonom a zásadu, ktorá hovorí, že niet trestného činu bez zákona (Zásada: Nullum crimen sine lege). Tento smer možno považovať za dogmatický, nakoľko vychádza z platného trestného práva.¹⁹

Pozitivistická škola

Filozofiou modernej spoločnosti sa stal pozitivizmus. Pozitivizmus reagoval na problémy modernej spoločnosti, pričom sa opieral hlavne o to, že veda sa chápe ako jediný prostriedok poznania. Odmietla filozofické poznanie a základné filozofické problémy.²⁰

Do pozitivistickej školy zaraďujeme taktiež smery antropologické a sociologické. Čo a týka významu týchto dvoch smerov, väčší vplyv na spoločnosť mal smer sociologický, ktorého zástancovia boli názoru, že nemá byť trestaný čin, ale práve páchatel' tohto činu. Taktiež sa snažili o rozdelenie páchatel'ov trestných činov do jednotlivých skupín podľa spôsobu spáchania trestného činu. Na základe uvedeného pozitivistická škola je pravým opakom klasickej školy.

Vznik pozitivistickej školy možno pripisovať k situácií, ktorá nastala v dôsledku narastajúceho stavu kriminality na území Európy. Tento stav sa odráža najmä v počte spáchaných trestných činov, odsúdených osôb, čo bolo možné považovať za nie príliš účinný systém trestného práva vybudovaný na základoch klasickej školy. Vo všeobecnosti možno definovať pozitivistickú školu ako školu, ktorá mala v neskoršom období značný

¹⁹ SOLNAR, Vladimír. - FENYK, Jaroslav. - CISÁSŠROVÁ, Dagmar. - VANDUCHOVÁ, Marie. 2009. *Systém Českého trestního práva*. 1. vyd. Praha : Novatrix, 2009.

²⁰ CHOVANCOVÁ, Jarmila. - VALENT, Tomáš. 2000. *Základy filozofie pro právníkov*. 2. vyd. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, 2000.

vplyv na uplatňovanie miernejších druhov trestov (alternatívne druhy trestov) a ochranných opatrení.²¹

Zmiešaná škola (neoklasická škola)

Názory školy klasickej a pozitivistickej na trestné právo a trestnú zodpovednosť sa dostávali do sporov, čo v konečnom dôsledku vyústilo do kompromisu – vzniku zmiešanej školy. Základom tejto školy boli názory pochádzajúce z oboch predchádzajúcich škôl, pričom však boli doplnené o také názory, ktoré plnili výchovnú a preventívnu funkciu. V prípadoch spáchania trestného činu osobou trpiacou duševnou chorobou, alebo osobou v čase spáchania trestného činu, konajúcou pod vplyvom omamných látok sa odporúčali uplatniť liečebné opatrenia.²²

Čo sa týka historického vývoja právnej úpravy na území ČSR podstatný význam pre posudzovanie trestnej zodpovednosti mal Všeobecný zákonník o zločinoch a trestoch, ktorý pochádzal z roku 1787. Uvedený zákonník kategorizoval trestné činy a jednotlivé druhy trestov.

Všeobecný zákonník o zločinoch a trestoch zaviedol pokus trestného činu, poľahčujúce a pritŕažujúce okolnosti, zánik trestnosti spolu so zásadami primeranosti a nevyhnutnosti trestov. Trest má slúžiť ako istá prevýchova. Je to akási morálna oprávnenosť spoločnosti. Všeobecný zákonník o zločinoch a trestoch taktiež rieši otázku proporcionality trestu medzi prísnosťou trestu a nebezpečnosťou konania. Ďalším významným predpisom bol Zákonník o zločinoch a ťažkých policajných priestupkoch z roku 1803, ktorý čiastočne nadväzoval na Všeobecný zákonník o zločinoch a trestoch s tým rozdielom, že znovu zaviedol trest smrti. Novelou Zákonníku o zločinoch a ťažkých policajných priestupkoch z roku 1852 bola riešená trestná zodpovednosť tým spôsobom, že sa na základe škodlivosti a závažnosti činov vymedzili hranice kategórií trestných činov. Týmto Zákonníkom bolo uzákonené trestné právo v rakúskej časti územia, pričom treba poznamenať, že v súčasnom Rakúsku platil tento zákon až do roku 1974 a stal sa tu základom trestného práva.²³

V čase vzniku Československej republiky sa stali základom trestného práva dva rôzne zákony. Tieto zákony treba rozlišovať z hľadiska teritoriálneho a to tak, že na území

²¹ SOLNAR, Vladimír. - FENYK, Jaroslav. - CISÁŠŘOVÁ, Dagmar. - VANDUCHOVÁ, Marie. 2009. *Systém Českého trestního práva*. 1. vyd. Praha : Novatrix, 2009.

²² SOLNAR, Vladimír. - FENYK, Jaroslav. - CISÁŠŘOVÁ, Dagmar. 2004. *Základy trestní odpovědnosti*. Podstatně přepracované a doplněné vydání. 2. vyd. Praha : Orac, 2004.

²³ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

Slovenska bol platný Uhorský trestný zákonník z roku 1878, pričom na území Českej republiky bol platný Rakúsky trestný zákonník z roku 1852. Každý jeden zákonník účinný na území oboch krajín sa navzájom od seba odlišoval. Takúto rozdielnu teritoriálnu účinnosť možno charakterizovať ako právny dualizmus.

Na odstránení právneho dualizmu mali záujem obe krajiny, keď po roku 1948 začali úplnou prestavbou právneho poriadku čoho výsledkom bolo vydanie Trestného zákona č. 86/1950 Zb., Trestného poriadku č. 87/1950 Zb. a taktiež Trestného zákona správneho č. 88/1950 Zb. Toto obdobie sa nazýva ako tzv. právnická dvojročnica. Vydaním nového Trestného zákona sa na území Československej republiky kodifikovalo trestné právo. Významnou zmenou v Trestnom práve bola novelizácia účinného Trestného zákona v roku 1956, kedy zákonom č. 63/1956 Zb. bol zrušený doživotný trest odňatia slobody, pričom bol nahradený trestom odňatia slobody do 25 rokov.²⁴

Ústava Československej socialistickej republiky z 11. Júla 1960, prijatá Ústavným zákonom č. 100/1960 Zb. bola základom ďalšieho rozvoja právneho poriadku v oblasti trestného práva. Na jej základe bol prijatý nový Trestný zákon č. 140/1961 Zb. a Trestný poriadok č. 141/1961 Zb. Tento zákon mal hlavne posilniť ochranu základných práv a slobôd, občianske právne istoty a zároveň prehĺbiť socialistickú demokratizáciu trestného práva. Upravil čiastočne represívnu funkciu a výraznejšie prehĺbil ochrannú a výchovnú funkciu. Taktiež boli týmto zákonom upravené formy účastníctva a štádiá trestného činu, pričom taktiež došlo ku kriminalizácii prostredníctvom doplnených okolností, ktoré zakladajú kvalifikované skutkové podstaty.²⁵

K podstatným zmenám celého právneho poriadku vrátane trestného práva došlo na základe vzniknutej spoločensko – politickej situácii po 17. Novembri 1989. Niektoré skutkové podstaty trestných činov boli novelou Trestného zákona zákonom č. 159/1989 Zb. úplne vypustené (napr. poburovanie), pričom niektoré boli zmenené (napr. príživníctvo). Veľmi významné zmeny do Trestného zákona vniesol zákon č. 175/1990 Zb., ktorým sa rozsiahlejšie diferencovala trestná zodpovednosť, odstraňovali sa ideologické vplyvy v Trestnom zákone a zároveň sa zrušila v socialistickom vlastníctve prísnejšia ochrana majetku. Taktiež boli zrušené prečiny a zaviedla sa jedna kategória deliktov, ktoré boli nahradené jedinou kategóriou – trestnými činmi. Bol tiež zrušený trest

²⁴ IVOR, Jaroslav. a kol. 2010. *Trestní právo hmotné I.* 2. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2010.

²⁵ ČIČ, Milan a kol. 1983. *Československé trestné právo.* 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1983.

smrti a prijatý doživotný trest. Zákon č. 140/1961 Zb. bol viac ako 30 krát od nadobudnutia účinnosti novelizovaný, no ani vďaka viacnásobným novelizáciám sa nedosiahlo zosúladenie s novým ústavným zriadením Slovenskej republiky a požiadavkami trestnoprávnej ochrany spoločenských vzťahov. Na zosúladenie Slovenského trestného práva s požiadavkami trestnoprávnej ochrany spoločenských vzťahov vláda Slovenskej republiky v máji roku 2000 schválila rekodifikáciu slovenského trestného práva. Tento proces bol zavŕšený prijatím nového trestného zákona č. 300/2005 Z. z. a Trestného poriadku 300/2005 Z. z. Tieto predpisy nadobudli účinnosti 1. Januára 2006.²⁶

²⁶ IVOR, Jaroslav. a kol. 2010. *Trestní právo hmotné I.* 2. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2010.

2 Diferenciácia trestnej zodpovednosti

2.1 Podľa predchádzajúcej právnej úpravy

Podľa predchádzajúcej právnej úpravy sa trestným činom rozumie čin, ktorý je pre spoločnosť nebezpečný a ktorého znaky sú uvedené v Trestnom zákone.²⁷

Diferenciáciu trestnej zodpovednosti možno podľa predchádzajúcej právnej úpravy vymedziť na základe materiálneho znaku, ale i formálneho znaku trestného činu. Na základe materiálneho znaku trestného činu je trestná zodpovednosť vyjadrená stupňom nebezpečnosti činu pre spoločnosť. Na základe formálneho znaku trestného činu je trestná zodpovednosť vyjadrená činom, ktorého znaky sú v Trestnom zákone uvedené. Prostredníctvom stupňa nebezpečnosti činu pre spoločnosť sa vyjadruje spoločenská nebezpečnosť činu.

V Trestnom zákone sú uvedené jednotlivé stupne nebezpečnosti činu pre spoločnosť.

- Stupeň nepatrný
- Stupeň malý
- Stupeň menší
- Stupeň obzvlášť závažný
- Stupeň veľmi vysoký
- Stupeň mimoriadne vysoký²⁸

Stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť je v Trestnom zákone určovaný na základe viacerých kritérií: významom chráneného záujmu, ktorý bol dotknutý v súvislosti so spáchaným činom, spôsobom vykonania činu a následkami činu, okolnosťami, osobou páchatel'a, mierou zavinenia a pohnútkou.²⁹

Ako sme už vyššie uviedli na základe materiálneho znaku je trestná zodpovednosť vyjadrená stupňom nebezpečnosti činu pre spoločnosť. Tento znak úzko súvisí taktiež s ekonomickou, politickou a sociálnou skutočnosťou, kde sa nebezpečnosť páchatel'ovho konania prejavuje a taktiež sa prejavuje potreba spoločnosti chrániť jednotlivé spoločenské záujmy. Objektívnou vlastnosťou každého trestného činu je jeho nebezpečnosť pre

²⁷ § 3 ods. 1 zákona č. 140/1961 Zb.

²⁸ MAŠĽANYOVÁ, Darina. 1999. *Nebezpečnosť činu pre spoločnosť ako materiálny znak trestného činu*. 1. vyd. Bratislava : Akadémia Policajného zboru SR, 1999.

²⁹ § 3 ods. 4 zákona č. 140/1961 Zb.

spoločnosť a zároveň sa stáva nevyhnutnou súčasťou každého trestného prípadu. K tomu aby bol materiálny znak trestného činu naplnený v dôsledku páchatel'ovho konania, je potrebné aby boli spôsobené také následky, ktoré vytvárajú trestnú zodpovednosť voči spoločnosti. Z hľadiska závažnosti a nebezpečnosti konania páchatel'a sa prejavuje spoločenská nebezpečnosť činu, z čoho vyplýva, že spoločenská nebezpečnosť činu vyjadrená materiálnym znakom je dopĺňaná na základe vyjadrenia formálneho znaku trestného činu, ktorý plní význam hlavne pri hodnotení jednotlivého stupňa nebezpečnosti činu pre spoločnosť.³⁰

Materiálny znak je chápaný ako základ kriminalizácie činov. Hovorí o tom, čo je pre spoločnosť škodlivé a zároveň čo má byť pod trestom zakázané. Môžeme ho považovať za dôležitý kriminálno-politický nástroj. Na rozdiel od materiálneho znaku, formálny znak má byť základom platného trestného práva. Vďaka trestnému právu dokáže rozlíšiť trestné činy od beztrestných činov.

2.2 Podľa súčasnej právnej úpravy

Trestný čin možno podľa platného Trestného zákona charakterizovať: Trestný čin je protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone, ak tento zákon neustanovuje inak.³¹

Z vyššie uvedeného ustanovenia možno konštatovať, že k jeho naplneniu musia byť splnené súčasne dve podmienky a to: protiprávnosť a znaky v ňom uvedené. Trestnú zodpovednosť možno teda na základe formálnych znakov trestného činu diferencovať tak, že zohľadníme jednotlivú vnútornú odlišnosť zákonných podmienok a predpokladov, členitosť trestnoprávnych vzťahov, ktorá je rôznorodá a odlíšime ich od iných právnych vzťahov, následne ich odstupňujeme podľa závažnosti a trestuhodnosti trestných deliktov na základe kvalifikácie a realizácie trestných činov. Z hľadiska diferenciácie trestnej zodpovednosti v boji proti závažnej kriminalite má efektívne prispievať aj účinný systém trestných sankcií. Tento systém trestných sankcií vo výraznej miere prispieva aj z hľadiska ochrany celospoločenských skupinových a individuálnych záujmov. Ukladanie trestov a ochranných opatrení by malo byť v prvom rade zákonné a spravodlivé. K tomuto je potrebné náležite zistiť skutkový stav veci. Výkon trestov a ochranných opatrení môže

³⁰ BALÁŽ, Pavel. 2001. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2001.

³¹ § 8 zákona č. 300/2005 Z. z.

prispiet' v značnej miere k preventívnemu alebo represívnemu pôsobeniu trestného práva na samotné znovu začlenenie sa do spoločnosti odsúdených. Taktiež môže ich výkon pôsobiť na odstrašenie ostatných členov spoločnosti. Pôsobenie trestného práva a jeho samotná efektívnosť taktiež závisí od samotného vymedzenia podmienok a predpokladov a ich prepojenosť z hľadiska systému trestných sankcií diferenciácie trestnej zodpovednosti v zákone. Justičným orgánom pre správne diferencovanie trestnej zodpovednosti umožňuje jednoznačné vymedzenie hraníc a podmienok trestnej zodpovednosti, fakultatívnych a obligatórnych znakov skutkových podstat (príťažujúce, poľahčujúce a kvalifikačné okolnosti) a iných zákonných znakov a inštitútov s nimi spojených. Taktiež im toto umožňuje diferencovať trestnú zodpovednosť pri kvalifikovaní skutkov a ich začleňovaní na základe naplnenia skutkovej podstaty pod jednotlivé ustanovenia. Na základe formálnych znakov možno navzájom od seba odlišovať a diferencovať jednotlivé skutkové podstaty vyjadrené v osobitnej časti trestného zákona, čo vlastne podmieňuje nemožnosť justičných orgánov si tieto skutkové podstaty svojvoľne vykladať. V skutkových podstatách musia byť podmienky trestnej zodpovednosti presne a zrozumiteľne vyjadrené. Na základe formálnych znakov trestného činu upravených vo všeobecnej časti Trestného zákona možno z hľadiska trestnej zodpovednosti diferencovať podľa toho, či sa vzťahujú zákonné podmienky na všetky trestné činy alebo na trestné činy určitého druhu. Jednotlivé trestné činy nachádzajúce sa v osobitnej časti Trestného zákona sa od seba odlišujú na základe obligatórnych a fakultatívnych znakov skutkovej podstaty trestného činu. Obligatórnou zákonnou podmienkou trestnej zodpovednosti je pre všetky trestné činy protiprávnosť činu. Pod pojmom protiprávnosť rozumieme vo všeobecnosti rozpor páchatel'ovho konania z jednotlivou trestnoprávnou normou. Špecifickejšim pojmom je protiprávnosť činu, ktorý možno definovať ako prejav vôle, ktorým určitý subjekt porušuje platným právom stanovené príkazy a zákazy. Z hľadiska trestnej zodpovednosti treba diferencovať protiprávnosť činu od objektu skutkovej podstaty trestného činu. Pod pojmom protiprávnosťou činu rozumieme čin, ktorý je v rozpore s právom, je teda nedovoleným činom. Na základe uvedeného je teda pre spoločnosť individuálnym objektom trestného činu, ktorý je škodlivý, zákonom chránený spoločenský záujem určitou trestnoprávnou normou. Trestný čin sa od činu inak trestného z hľadiska diferenciácie trestnej zodpovednosti rozlišuje podľa toho či je zákonná podmienka protiprávnosti naplnená alebo či pri kvalifikácii skutku chýba. Záujmy a hodnoty, ktorým poskytuje Trestný zákon právnu ochranu možno považovať za objekt skutkovej podstaty trestného činu. Značný význam pre trestnú zodpovednosť má individuálny objekt ako jedinečný,

konkrétny a spoločenský záujem. Tento záujem je chránený jednotlivým ustanovením, ktoré sa nachádza v osobitnej časti Trestného zákona (život, zdravie, majetok a pod.).

Okrem individuálneho objektu poznáme ešte objekt všeobecný a druhový. Za všeobecný objekt možno považovať súhrn všetkých spoločenských vzťahov, ktoré sú chránené na základe trestnoprávnej ochrany Trestným zákonom. Druhový objekt tvoria chránené spoločenské vzťahy, zaradené do jednotlivých hláv nachádzajúcich sa v osobitných častiach zákona. Baláž dopĺňa klasifikáciu objektu trestných činov ešte o štvrtý objekt a to skupinový. Skupinovým objektom sa rozumie, to keď sú trestné činy niektorej hlavy osobitnej časti Trestného zákona rozdelené do jednotlivých oddielov. Na základe ich rozdelenia do jednotlivých oddielov je pre všetky ustanovenia nachádzajúce sa v tomto oddieli určený skupinový objekt.³²

Dôležitým faktorom z hľadiska diferenciácie trestnej zodpovednosti je rozdelenie na objekt hlavný a vedľajší. Za hlavný objekt trestného činu možno považovať tie najdôležitejšie spoločenské vzťahy, proti ktorým smeruje bezprostredne trestný čin. Tieto vzťahy sú chránené jednotlivým ustanovením nachádzajúcim sa v osobitnej časti Trestného zákona a sú postihované priamo. Za vedľajšie objekty považujeme ostatné spoločenské záujmy, ktoré sú postihované nepriamo, alebo okrajovo (vzdialené).³³

Skutkové podstaty, ktoré obsahujú viac objektov, treba posudzovať z hľadiska trestnej zodpovednosti tak, že či stačí napadnúť alternatívne len niektorý z jeho objektov, alebo treba napadnúť kumulatívne naraz viac objektov. Trestnú zodpovednosť treba zároveň diferencovať pri trestných činoch v prípadoch ak bol napadnutý primárny objekt základnej skutkovej podstaty trestného činu od sekundárneho objektu kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu. Pri posudzovaní trestnej zodpovednosti je tiež veľmi dôležité rozlišovať objekt skutkovej podstaty a hmotný predmet útoku. Za hmotný predmet útoku možno považovať osobu alebo vec, na ktorú páchatel pri uskutočňovaní protiprávneho konania priamo útočí, v dôsledku čoho zasahuje zákonom chránený záujem – objekt trestného činu. Značný význam pri diferenciácii trestnej zodpovednosti má aj samotné zistenie objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu. Pri kvalifikácii a interpretácii trestnoprávnej normy z hľadiska objektívnej stránky je potrebné odlišovať trestné činy s naplnením len obligatórnych znakov od trestných činov, kde sa vyžaduje

³² BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

³³ MAŠĽANYOVÁ, Darina a kol. 2011. *Trestné právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011.

naplniť aj niektorý z fakultatívnych znakov. Čo sa týka prejavu vôle páchatel'a a jeho schopnosti spáchať trestný čin je dôležité či spáchal trestný čin v dôsledku konania, alebo jeho zanedbania respektíve opomenutia. Taktiež je dôležité pri protiprávnom konaní rozoznávať psychickú zložku od fyzickej. Pri zanedbaní treba zohľadniť z akej skutočnosti alebo akého postavenia vyplývala povinnosť na ktorú bol páchatel' povinný podľa svojich pomerov a okolností. Pri posudzovaní trestnej zodpovednosti má veľký význam následok. Následok má význam hlavne z dôvodu odlišenia závažnosti činu, spoločenskej škodlivosti a taktiež porušenia alebo ohrozenia zákonom chráneného záujmu. Z hľadiska trestnej zodpovednosti odlišujeme od následku účinkov. Účinkom možno rozumieť zmenu, ktorá sa odohráva na hmotnom predmete útoku. Jednotlivé druhy následku diferencujeme z hľadiska trestnej zodpovednosti. Možno hovoriť o následku ako základnom znaku objektívnej stránky trestného činu. Ďalej tiež možno hovoriť o ťažšom následku ako kvalifikovanej okolnosti skutkovej podstaty. Obzvlášť závažný následok možno kvalifikovať ako okolnosť závažnejších kvalifikovaných skutkových podstat. Mimoriadny význam pri kvalifikovaných skutkových podstatách má obzvlášť ťažký a ťažko napravitelný následok. Pri tomto druhu následku dochádza k porušeniu alebo ohrozeniu najzávažnejších zákonom chránených záujmov. V prípade ak nastane tento druh následku súdy za tieto trestné činy ukladajú výnimočné tresty.

Ďalej možno hovoriť o škodlivom následku, ktorý treba od vyššie uvedených následkov odlišiť. Tento škodlivý následok sa odlišuje svojim prejavom, pri ktorom nastáva zmena na zákonom chránenom záujme. Škodlivý následok má význam predovšetkým pri zániku trestnosti v prípadoch účinnej ľútosti, kedy vlastne sám páchatel' tento následok dobrovoľne odstráni alebo mu zamedzí.

Trestnú zodpovednosť možno tiež diferencovať z hľadiska príčinného vzťahu medzi konaním a následkom. Trestnú zodpovednosť diferencujeme tak, že či zistený druh následku bol spôsobený nejakým konaním alebo opomenutím konania a či príčinná súvislosť v dôsledku ktorej nastal následok nebola len náhodná. Na posúdenie trestnej zodpovednosti je dôležité naplniť pri niektorých skutkových podstatách trestného činu okrem obligatórnych znakov základnej skutkovej podstaty trestného činu aj poľahčujúce, priťažujúce a kvalifikačné okolnosti kvalifikovanej skutkovej podstaty. Toto je dôležité najmä pri zisťovaní objektívnej stránky.

Nato aby sme mohli kvalifikovať skutok z hľadiska trestnej zodpovednosti subjektu je potrebné rozlišovať fyzickú osobu od osoby právnickej. Páchateľom, ktorý je trestne zodpovedný sa rozumie len fyzická osoba, ktorá je staršia ako 14 rokov a v čase keď spácha skutok je príčetná. Z hľadiska veku má význam pre trestnú zodpovednosť rozoznávať mladistvú osobu od osoby blízko veku mladistvému, ďalej osobu dospelú, dieťa, osobu vyššieho veku, chránenú osobu, bezbrannú osobu, odkázanú osobu, osobu zverenú do starostlivosti alebo dozoru, chorú osobu, podriadenú osobu a závislú osobu.

Čo sa týka osoby právnickej, náš Trestný zákon v súčasnej úprave neupravuje trestnú zodpovednosť právnických osôb aj keby jej bolo možné v niektorých skutkových podstatách prikladať význam. Problematika kolektívnej trestnej zodpovednosti u právnických osôb prostredníctvom nepriamej trestnej zodpovednosti nie je riešená v rámci slovenského právneho poriadku, ale právnické osoby sú za porušenie určitých pravidiel správania sa sankciované iným spôsobom. Väčšinou sa právnické osoby dopúšťajú porušenia zákonom chránených záujmov spoločne s fyzickou osobou spoločne, alebo na základe podnetu od fyzickej osoby. Na strane fyzickej osoby často vystupuje štatutárny orgán právnickej osoby, ktorý je následne postihovaný na základe individuálnej subjektívnej zodpovednosti. Tento subjekt môže byť z hľadiska trestnej zodpovednosti páchateľom, ktorý je trestne zodpovedným. Treba tiež rozlišovať páchateľa trestne zodpovedného, ktorý zodpovedá za skutok priamo – priamy páchateľ, alebo nepriamo – nepriamy páchateľ. Nepriamo trestne zodpovedný páchateľ je páchateľ, ktorý použil na spáchanie trestného činu osobu, ktorá nie je trestne zodpovedná. Podľa nášho Trestného zákona je potrebné rozlišovať trestnú zodpovednosť mladistvého od trestnej zodpovednosti dospelého. Trestnú zodpovednosť u mladistvého je potrebné posudzovať podľa dosiahnutého veku a to tak, že treba rozlišovať osobu, ktorá v čase spáchania trestného činu už dovŕšila 14ty rok svojho veku a zároveň neprekročila 15ty rok svojho veku. Takúto osobu treba odlišovať od iných mladistvých osôb vzhľadom k tomu, že takýto mladistvý páchateľ nedosiahol takú úroveň mravnej a rozumovej vyspelosti aby mohol rozoznať protiprávnosť činu alebo ovládať svoje konanie.

Trestný zákon uvádza: Mladistvý mladší ako pätnásť rokov, ktorý v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný.³⁴

³⁴ § 95 zákona č. 300/2005 Z. z.

Na základe uvedeného možno teda konštatovať, že trestná zodpovednosť mladistvého v prípade ak sú na to dôvody aj po dovŕšení 15teho roku môže byť posudzovaná s prihliadnutím na túto skutočnosť.

Z hľadiska veku možno plnoletých páchatel'ov trestných činov rozlišovať tiež ako osoby prestarnuté, osoby, ktoré trestný čin spáchali prvý krát alebo ktoré opakovane spáchali trestný čin.

Subjektom skutkovej podstaty trestného činu pri niektorých trestných činoch môže byť ktokoľvek. Trestný zákon pri niektorých trestných činoch vyžaduje aby páchatel' alebo spolupáchatel' pri páchaní trestného činu mal určitú osobitnú vlastnosť, postavenie alebo spôsobilosť. Takúto osobitnú vlastnosť, spôsobilosť a postavenie môže mať aj právnická osoba v mene ktorej koná páchatel'. Jednou zo zákonných podmienok trestne zodpovedného páchatel'a je jeho príčetnosť na základe ktorej je ďalej možné rozlišovať osoby z hľadiska trestnej zodpovednosti, ktoré nemohli v čase spáchania trestného činu rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie. U takýchto osôb je trestná zodpovednosť vylúčená na rozdiel od osôb, ktoré mali zníženú príčetnosť, čiže bola u nich rozpoznávacía alebo ovládacia zložka značne oslabená, čo však nevylučuje ich trestnú zodpovednosť.

Podľa obsiahnutia vôľovej a vedomostnej alebo čisto len vedomostnej zložky z hľadiska subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu rozdeľujeme úmyselné trestné činy od nedbanlivostných trestných činov (spáchaných z nedbanlivosti). Pri trestných činoch, ktoré sú spáchané úmyselne sú obsiahnuté obe zložky na rozdiel od nedbanlivostných trestných činov, kde vôľová zložka absentuje. Trestné činy spáchané úmyselne treba rozlišovať z hľadiska trestnej zodpovednosti na úmysel priamy alebo nepriamy, ktorý je pri nich vyjadrený, pričom pri nedbanlivostnom zavinení rozlišujeme vedomú nedbanlivosť od nevedomej nedbanlivosti. Trestné činy a ich samotná diferenciácia má z hľadiska subjektívnej stránky skutkovej podstaty význam a to nielen pre diferenciáciu trestnej zodpovednosti a individualizáciu trestnej zodpovednosti. Význam má tiež aj pri kategorizácii trestných deliktov a tiež klasifikáciu páchatel'ov a trestných činov. Na základe vyjadrenia subjektívnej stránky pri rozlišovaní trestnej zodpovednosti je veľmi dôležité trestné činy rozlišovať na trestné činy pri ktorých sú okrem zavinenia ako obligatórneho znaku aj iné fakultatívne znaky a to napríklad: zámer, motív, cieľ, ktoré majú podstatný význam. Pri niektorých trestných činoch má motív veľký význam, nakoľko ho

možno považovať ako ďalší povinný znak skutkovej podstaty. V Trestnom zákone, konkrétne v jeho osobitnej časti je rôzne formulovaný obligatórny znak subjektívnej stránky – zavinenie. Pokiaľ v skutkovej podstate trestného činu nie je priamo uvedená forma zavinenia, tak sa vyžaduje pre trestnosť činu úmyselné zavinenie. Možno teda konštatovať, že ak je pri trestnom čine výslovne uvedené úmyselné zavinenie, ale toto vyjadrenie chýba ide o trestný čin úmyselný. Pri trestnom čine, ktorý je spáchaný z nedbanlivosti sa vyžaduje aby bol pri ňom uvedený znak z nedbanlivosti. Ak je pri takomto trestnom čine uvedené slovné spojenie hoci aj z nedbanlivosti alebo čo aj z nedbanlivosti, stačí z hľadiska diferenciácie trestnej zodpovednosti pri nepreukázaní úmyslu preukázať, že trestný čin bol spáchaný z nedbanlivosti.

Trestný čin môže byť spáchaný ako sme už uviedli, úmyselne alebo z nedbanlivosti. Pri úmyselnom spáchaní trestného činu rozlišujeme úmysel priamy a úmysel nepriamy.

Priamy úmysel - trestný čin je formou priameho úmyslu spáchaný vtedy, ak páchatel' chcel spôsobom uvedeným v Trestnom zákone porušiť alebo ohroziť chránený záujem týmto zákonom.

Nepriamy úmysel – trestný čin je formou nepriameho úmyslu spáchaný vtedy, ak páchatel' vedel, že môže svojím konaním porušiť alebo ohroziť záujem chránený Trestným zákonom, a v prípade ak ho spôsobí bol s týmto uzročený.

Medzi vyššie spomenutými úmyselným i formami zavinenia možno chápať rozdiel v odstupňovaní vôľovej zložky. Na spáchanie trestného činu priamym úmyslom je potrebné aby páchatel' chcel porušiť chránený záujem pričom pri nepriamom úmysle postačuje aby bol páchatel' s porušením chráneného záujmu uzročený. Pre oba druhy úmyslu je spoločné to, že si páchatel' porušenie zákonom chráneného záujmu predstavoval ako možné. Za vyšší stupeň previnenia sa rozumie priamy úmysel.

Tak ako je trestný čin spáchaný úmyselne, taktiež môže byť spáchaný aj z nedbanlivosti.

Nedbanlivosť vedomá – Na posúdenie spáchania trestného činu z nedbanlivosti vedomej sa vyžaduje aby páchatel' vedel, že spôsobom uvedeným v zákone môže porušiť alebo ohroziť zákonom chránený záujem, ale sa bez primeraných dôvodov spoliehal, že takéto porušenie alebo ohrozenie nespôsobí.

Nedbanlivosť nevedomá – Trestný čin je posudzovaný z hľadiska spáchania nedbanlivosti nevedomej vtedy, ak páchatel' nevedel, že môže svojim konaním spôsobiť porušenie alebo ohrozenie zákonom chráneného záujmu, hoci o tomto vzhľadom na okolnosti a svoje osobné pomery mohol a mal vedieť.³⁵

So skutkovou podstatou trestného činu a jej subjektívnou stránkou súvisí úzko omyl v trestnom práve. Tento omyl sa prejavuje ako páchatel'ova nezhoda vnímania alebo jeho predstáv so skutočnosťou. Treba rozpoznávať z hľadiska omylu pri diferenciacii trestnej zodpovednosti to, či nezhoda páchatel'ovho vnímania sa týka právnych alebo skutkových okolností (vyjadrené pozitívnym alebo negatívnym spôsobom). Taktiež je dôležité pre trestnú zodpovednosť posudzovať nielen predmet útoku a formu zavinenia, ale aj kauzálny priebeh konania a prostriedky z protiprávneho hľadiska.

Skutkové omyly je potrebné z hľadiska zistených právnych alebo skutkových okolností odlišovať od osobitných druhov skutkových omylov a od druhov právnych omylov. Podľa platného zákona je potrebné pre diferencovanie trestnej zodpovednosti súhrnne využiť obligatórne a fakultatívne znaky trestného činu vrátane okolností, ktoré naplňajú trestný čin z hľadiska materiálnej stránky. Pri formulácii predpisov z hľadiska diferenciacie trestnej zodpovednosti bude potrebné vychádzať vždy z právnej úpravy, ktorá je v čase formulovania platná a účinná, pričom taktiež treba zohľadniť súčasný spoločenský stav z hľadiska súvisiaci s páchaním trestných činov.

³⁵ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

3 Individualizácia trestnej zodpovednosti

3.1. Podľa predchádzajúcej právnej úpravy

Na základe individualizácie trestnej zodpovednosti dokážeme odlišovať osobnosť páchatel'a od páchatel'ov iných trestných činov. Taktiež pomocou individualizácie trestnej zodpovednosti môžeme odlišovať jednotlivé formy trestného činu od iných foriem. Na základe spomenutých skutočností rozlišujeme individualizáciu trestnej zodpovednosti podľa spôsobu akým bol čin spáchaný alebo podľa konkrétneho stupňa spoločenskej nebezpečnosti činu.

Individualizácia trestnej zodpovednosti odráža teda určitý konkrétny stupeň spoločenskej nebezpečnosti činu, ktorý sa objavuje pri výkone orgánov činných v trestnom konaní a pri ich aplikačnej činnosti. Na rozdiel od diferenciacie trestnej zodpovednosti, ktorá súvisí so stupňom spoločenskej nebezpečnosti činu na základe určitého typu. Možno teda konštatovať, že individualizácia trestnej zodpovednosti je v prevažnej miere zameraná skôr na preventívne aktivity a samotnú analýzu kriminality, pričom diferenciacia trestnej zodpovednosti pôsobí prevažne pri vymedzení predpokladov a podmienok trestnosti činu. Z uvedeného teda možno vyvodit', že diferenciacia na rozdiel od individualizácie trestnej zodpovednosti stanovuje podmienky, ktoré musia byť naplnené pre určité konanie aby sme ho mohli posudzovať z hľadiska trestnosti.

Čo sa týka osobnosti páchatel'a a jeho odlíšenia od páchatel'ov iných trestných činov, tak individualizácia trestnej zodpovednosti vyjadruje jeho vzťah k trestnému činu na základe naplnenia jednotlivých znakov skutkovej podstaty trestného činu. Trestne zodpovednou sa stáva osoba, ktorá dovŕšila 15 rok svojho veku a zároveň v čase spáchania trestného činu bola v stave príčetnosti.

Podľa § 9 sa páchatel'om trestného činu rozumie ten, kto spáchal trestný čin sám. V prípade ak bol trestný čin spáchaný dvomi alebo viacerými osobami, tak zodpovedá za svoje konanie každý z nich akoby trestný čin spáchal sám (spolupáchatel').³⁶

Trestný čin je spáchaný určitým konaním páchatel'a. Variantov konania páchatel'a je mnoho, pričom jednotlivé varianty sa od seba navzájom odlišujú. Na základe uvedeného

³⁶ § 9 ods. 1, ods. 2 zákona č. 140/1961 Zb.

možno individualizovať trestnú zodpovednosť páchatel'a, tým spôsobom, že individualizujeme konkrétne konanie, čím dospejeme k spôsobu spáchania trestného činu.

Konanie páchatel'a môžu sprevádzať pri páchaní trestného činu jednotlivé elementy, ktorými môžu byť telesné pohyby, psychické procesy, ktoré ovládajú konanie páchatel'a a taktiež predmety, ktoré boli použité pri páchaní trestného činu.

3.2 Podľa súčasnej právnej úpravy

Dôležitou súčasťou trestnej zodpovednosti je odlišenie jednotlivého páchatel'a. Páchatel' sa odlišuje na základe objavených skutočností, jeho určitých osobitostí od ostatných páchatel'ov, ktorý spáchali trestný čin a ich trestnoprávne zdôraznenia na rozdiel od páchatel'ov patriacich do určitej skupiny na základe určitých znakov. Individualizácia trestnej zodpovednosti umožňuje odlišovať určité kategórie páchatel'ov, ktorý spáchali trestný čin alebo jednu formu určitej trestnej činnosti od iných foriem. Umožňuje to na základe zistených skutočností pre naplnenie jednotlivých znakov trestného činu. Ak sa stane, že diferenciacia trestnej zodpovednosti bude spojená s určitými typovými objektívnymi znakmi skutkovej podstaty, tak v individualizácii trestnej zodpovednosti sa bude viac odrážať a vyskytovať konkrétne okolnosti. Tieto okolnosti budú naplňovať formálne subjektívne znaky skutkovej podstaty trestného činu. Z hľadiska individualizácie v trestnom práve individualizujeme len takú fyzickú osobu, ktorá svojim protiprávnym konaním naplnila všetky znaky trestného činu. Táto osoba za svoje protiprávne konanie musí niesť osobnú zodpovednosť.³⁷

Diferenciacia trestnej zodpovednosti sa bude zameriavať na zisťovanie a odlišovanie podmienok trestnej zodpovednosti a trestnosti ak individualizácia trestnej zodpovednosti sa viac zamerá na skúmanie osobnosti, pohnútku páchatel'a a taktiež sa zameria na jednotlivé príčiny, ktoré viedli páchatel'a k protiprávnemu konaniu.

Obsahom skutkovej podstaty trestného činu sú obligatórne a fakultatívne znaky. Tieto znaky spolu s ostatnými znakmi trestného činu vymedzujú druh trestného činu (krádež, lúpež, vražda a iné). K obligatórnym znakom zaradíme :

³⁷ BALÁŽ, Pavel. Diferenciacia a individualizácia trestnej zodpovednosti, kategorizácia súdne trestných deliktov, klasifikácia trestných činov a ich páchatel'ov. In: *Hodnoty trestného práva v teórii a v praxi*. Trnava : TYPI Universitas, 2012.

Objekt skutkovej podstaty trestného činu: Objektom trestných činov je okruh určitých spoločenských vzťahov. Trestný zákon im poskytuje ochranu. Patria sem činy: proti životu, zdraviu, slobode, ľudskej dôstojnosti, trestné činy majetkové, trestné činy vojenské. Individuálnym objektom nazývame spoločenský vzťah, ktorý bol narušený alebo ohrozený určitým trestným činom. Rozoznávame objekty na základe rozsahu ochrany spoločenských vzťahov na:

- Všeobecný
- Druhový
- Skupinový
- Individuálny

Je potrebné odlišovať od objektu aj predmet trestného činu. Predmet, proti ktorému bol útok vedený. Predmet je považovaný za fakultatívny znak skutkovej podstaty trestného činu. Podľa trestného práva predmetom útoku je telo človeka alebo vec. Je veľmi dôležité rozlišovať objekt od predmetu, má to význam pri dokazovaní objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu.³⁸

Objektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu: Objektívna stránka je považovaná za vonkajšiu časť skutkovej podstaty. Objektívna stránka charakterizuje protiprávne konanie páchatel'a a zároveň vymedzuje jeho následky. Konanie alebo opomenutie môžeme definovať ako prejav ľudskej vôle. Môžeme teda povedať, že podľa trestného práva je to vedomá činnosť páchatel'a a práve táto činnosť je zameraná na dosiahnutie vytýčeného cieľa. Tento znak sa naplní, ak páchatel' svojím konaním poruší alebo ohrozí objekt. Objekt je zároveň pod ochranou Trestného zákona. Medzi konaním a následkom je isté súvislosť. V trestnom práve následkom rozumieme porušenie alebo ohrozenie spoločenských záujmov.³⁹

Subjekt skutkovej podstaty trestného činu: Pod pojmom subjekt skutkovej podstaty trestného činu rozumieme fyzickú osobu, v čase spáchania trestného činu príčetnú a zároveň staršiu ako 14 rokov. Fyzickou osobou rozumieme každého jedného človeka od svojho narodenia až po smrť. V našom trestnom práve sa uplatňuje individuálna zodpovednosť za zavinenie. Príčetnosť je nevyhnutnou súčasťou trestnej zodpovednosti.

³⁸ ČEČOT, Vladimír. - SAMÁŠ, Ondrej. 2001. *Základy trestného práva*. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, 2001.

³⁹ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

To znamená, že páchatel v čase spáchania trestného činu musí byť príčetný. Za nepríčetnú osobu sa rozumie osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu trpela duševnou poruchou, bola neschopná rozpoznať protiprávnosť činu alebo bola neschopná ovládať svoje konanie.

Subjekty skutkovej podstaty možno rozlišovať na základe mnohých hľadísk podľa:

- a) **Veku:** mladiství, osoby blízke veku mladistvých a dospelí
- b) **Druhu trestnej činnosti:** subjekty úmyselného alebo neúmyselného trestného činu
- c) **Počtu odsúdení:** prvotrestaný a recidivisti
- d) **Vlastnosti, spôsobilosti a postavenia:** všeobecný, špeciálny a konkrétny ⁴⁰

Subjektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu: Pod subjektívnou stránkou skutkovej podstaty trestného činu sa rozumie celá páchatelova činnosť, ktorá súvisí so spáchaním trestného činu. Subjektívna stránka zahŕňa v sebe najvýznamnejší znak, ktorým je zavinenie. Zavinenie podmieňuje trestnú zodpovednosť. Platí pravidlo, že bez zavinenia neexistuje trestný čin. Teda môžeme povedať, že nejde o trestnú zodpovednosť. Trestný zákon definuje dve podoby zavinenia, a to zavinenie úmyselné a zavinenie z nedbanlivosti. Zavinenie je chápané ako vnútorný psychický vzťah páchatel'a k objektívnym znakom trestného činu. Teda môžeme konštatovať, že v zavinení sa premieľ'a vôľ'a a vedomostná zložka páchatel'a. Zavinenie je považované za obligatórny znak trestného činu. Ako sme už spomenuli existujú dva druhy zavinenia: úmyselne a z nedbanlivosti. Pričom úmysel môže byť priamy alebo nepriamy. Nedbanlivosť môže byť vedomá alebo nevedomá. Zavinenie úmyselné a zavinenie z nedbanlivosti sa týka:

- Porušenia alebo ohrozenia zákonom chráneného záujmu
- Spôsoby páchania trestného činu, ktoré sú uvedené v Trestnom zákone
- Normatívne znaky
- Priebeh činu (v objektívnej realite)
- Ostatné okolnosti trestného činu

V trestnom práve sa miera zavinenia posudzuje v určitej forme a k obsahu. Úmysel je považovaný za ťažšiu formu zavinenia. Nedbanlivosť je považovaná za ľahšiu formu

⁴⁰ IVOR, Jaroslav. 2006. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava : IURA EDITION, spol. s.r.o., 2006.

zavinenia na rozdiel od úmyslu. Trestný čin môže byť spáchaný len jednou formou zavinenia. Preto musí byť zistená forma zavinenia pri objasňovaní trestného činu.⁴¹

Tieto obligatórne znaky skutkovej podstaty musia existovať pri každom jednom trestnom čine. Ako sme už vyššie spomínali obsahom skutkovej podstaty sú nielen obligatórne znaky ale i fakultatívne znaky, ktoré sú však nahradené len pri niektorých skutkových podstatách. Vďaka tomu fakultatívne znaky dopĺňajú obligatórne znaky.

K fakultatívnym znakom zaradíme:

- Miesto činu
- Čas činu
- Pohnútka
- Cieľ
- Zámer
- Predmet útoku

Každý jeden trestný čin je spáchaný na určitom mieste, v určitom čase a v určitým spôsobom. Nie vždy je ich treba preukazovať z hľadiska naplnenia znakov skutkovej podstaty trestného činu.

⁴¹ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

4 Diferenciácia trestov a individualizácia trestov

Už od najstarších čias ľudia uvažovali o trestaní ako i o jeho účele, oprávnenosti i zmysluplnosti. Porušovanie pravidiel, ktoré boli stanovené spoločnosťou bolo staré ako spoločnosť sama, preto bolo nevyhnutnou súčasťou sa s touto otázkou vyrovnávať. Protiprávne konanie spoločnosti vždy uškodilo. Následne sa vytvorili mnohé vedné disciplíny. Tieto vedné disciplíny sa pozerali na trestanie z rozličných uhlov pohľadu ako napríklad z pohľadu: etiky, teológie, filozofie, psychológie, kriminológie a iné. Môžeme teda povedať, že ľudskej histórii jasne nebolo definované odôvodnenie. Toto odôvodnenie by slúžilo pri ukladaní trestov ako určité vodcovské pravidlo.⁴²

Pod pojmom trest sa rozumie určitá ujma a prostriedok štátneho donútenia za spáchaný trestný čin. Tiež sa chápe ako jeden z výchovných prostriedkov pôsobenia na páchatel'a, ktorý má isté pozitívne zložky. Trestným činom sa rozumie protiprávny čin, ktorý spôsobuje ujmu zákonom chráneným záujmom. Trestný čin voči osobe páchatel'a si vyžaduje primeranú reakciu štátu.⁴³

Trestom tiež rozumieme určitý zákonom stanovený následok. Tento následok je za určité protiprávne počínanie. Trest teda môžeme definovať ako jediný z prostriedkov k docieleniu účelu Trestného zákona.⁴⁴

Vďaka trestu sa má zabezpečiť istá ochrana spoločenských záujmov, prevýchova a odstránenie bezprávia páchatel'a, obnova narušených trestnoprávnych vzťahov a náhrada škody zapríčinených škôd. Hlavnou a zároveň dôležitou úlohou trestu je nepriaznivo zasiahnuť aj protiprávne konania, ktoré ohrozujú spoločnosť a spoločenské vzťahy. Len vtedy ich možno nepriaznivo zasiahnuť, ak nepostačili iné právne prostriedky na nápravu narušených vzťahov. Na základe zákona môžeme uložiť páchatel'ovi trest a to spôsobom takým, ako ustanovuje Trestný poriadok. Páchatel'ovi sa spôsobí určitá ujma na slobode i právach. Hlavným cieľom trestanie nie je teda len spôsobiť páchatel'ovi značnú ujmu ale i zaopatriť preventívnu, socializačnú a resocializačnú úlohu trestu.⁴⁵

⁴² RIZMAN, Stanislav. - ŠÁMAL, Pavel. - STOLÁŘ, Alexander. 1997. *K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení*. 1997.

⁴³ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří, a kol. 2004. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vyd. Praha : Linde, 2004.

⁴⁵ ČEČOT, Vladimír. - SAMÁŠ, Ondrej. 2001. *Základy trestného práva*. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, 2001.

V treste sa zahŕňa aj negatívna hodnota páchatel'a, taktiež jeho odsúdenie a prevencia. Prostriedkom na dosiahnutia účelu v Trestného zákona je represia a výchova páchatel'a respektíve odsúdeného. Aby zapríčinená ujma odsúdeného na jeho slobode a právach splnila účel trestu, represia trestu musí nabráť na intenzite. Pod pojmom trest teda môžeme chápať ako určitý prostriedok štátneho donútenia, ktorý je ukladaný súdmi. Páchatel'ovi sa trestom spôsobuje istá ujma, ako sme spomínali na jeho právach a slobode a zároveň ho spoločnosť odsudzuje za jeho protiprávne konanie negatívne. Súd ukladá tresty na základe Trestného zákona. Podľa toho určuje aký druh trestu a v akej výmere páchatel'ovi určí trest. V treste je tiež ozvláštnená aj výchova a prevencia páchatel'a. Páchatel'ova spôsobená ujma nemá byť pokladaná za cieľ ale hlavne za zmysel trestu. Trest sa má vzťahovať iba na páchatel'a a aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jeho rodinu a blízkych.

Účel trestu úzko súvisí so zákonitosťou spravodlivosťou kladených trestov. Dôležitým aspektom je vytvoriť v rámci trestného systému systém trestania. Trest sa odráža aj od filozofického zmýšľania spoločnosti. Práve spoločnosť vytvorila systém fungovania trestnej politiky i správne zásady trestania.⁴⁶

Celkový proces tvorenia trestov si prešiel dlhou cestou. V histórii ale i v súčasnosti sa stretávame s dvomi základnými koncepciami zmyslu, účelu a dôvodu trestov, ktoré sú:

Koncepcia absolútna – táto koncepcia sa nespájala s účelom trestu. Hlavnou úlohou trestu bolo odradiť spoločnosť od páchania trestných činov. Absolútne koncepcie predstavovali významné miesto z hľadiska účelu trestov. Podľa tejto koncepcie sa trestalo len na odplatu. Absolútnu koncepciu zastávali mnohí známi filozofi a myslitelia ako napríklad: Hegel, Kant, a Akvinský.

Koncepcia relatívna – táto koncepcia sa mierne odlišovala od absolútnej koncepcie, tým že zastávala názor, že vďaka trestu sa sústreďuje pozornosť na ciele spoločnosti. Kladie veľký dôraz na budúcnosť. Teda na budúce sa začlenenie páchatel'a späť do spoločnosti (ak však nejde o trest smrti, alebo iné okolnosti). Trest sa odvíja od páchatel'ovej osobnosti.⁴⁷

Trestný zákon definuje a vymedzuje jednotlivé druhy trestov a taktiež systém trestov, ktoré možno uložiť za spáchanie trestného činu. Systém trestov spočíva z jednotlivých druhov

⁴⁶ JELÍNEK, Jiří, a kol. 2004. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vyd. Praha : Linde, 2004.

⁴⁷ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

trestov, ktoré súd ukladá páchatel'ovi. Daný systém vychádza zo zásady jednoty represie a výchovy. Ide o tieto druhy trestov:

- Trest odňatia slobody
- Trest domáceho väzenia
- Trest povinnej práce
- Peňažný trest
- Trest prepadnutia majetku
- Trest prepadnutia veci
- Trest zákazu činnosti
- Trest zákazu pobytu
- Trest čestných titulov a vyznamenaní
- Trest straty vojenskej a inej hodnosti
- Trest vyhostenia

1. Trest odňatia slobody

Pod týmto trestom rozumieme univerzálny druh trestu. Tento trest môžeme uložiť ktorémukoľvek odsúdenému za vykonanie trestného činu. Trest odňatia slobody má v Trestnom zákone dve základne formy: podmiennečne odložený a nepodmienečný trest odňatia slobody. Pre výkon a realizáciu trestu odňatia slobody musí rozhodnúť súd. Toto rozhodnutie musí byť v prvom rade právoplatné a vykonateľné. *Nepodmienečný trest odňatia slobody sa ukladá vtedy, ak páchatel'ovi na odvrátenie ďalšieho trestného činu nepostačuje uloženie iného druhu trestu.*⁴⁸

Trest odňatia slobody na dobu určitú sa ukladá najviac na 25 rokov. Dolná hranica trestnej sadzby sa odvíja od naplnenia účelu trestu, a to v konkrétnom prípade a u konkrétného obvineného. Dolnú hranicu trestnej sadzby možno zvýšiť alebo znížiť. Horná hranica trestnej sadzby je vždy v príslušnom ustanovení stanovená. Horná hranica trestnej sadzby sa môže znížiť alebo zvýšiť len o jednu tretinu. Tento trest výrazne ovplyvňuje páchatel'ovu slobodu a jeho práva. Hlavnou podstatou toho trestu je

⁴⁸ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

páchateľovo dočasné obmedzenie slobodného pohybu a jeho práv . Toto zvyšuje mieru jeho povinností.⁴⁹

Trest odňatia slobody na doživotie je trestom, ktorý nie je časovo obmedzený. Odsúdený si tento trest musí odpykať až do smrti. Tento trest je na Slovensku od roku 1990 najvyšším trestom. Práve v tom roku sa zrušil trest smrti a nahradilo ho doživotie. Podmienky na uloženie tohto trestu sa neustále zväčšujú. Súd uloží tento trest len vtedy, ak spĺňa podmienky, ktoré sú uvedené v Trestnom zákone §47 ods. 1 písm. a) a b). Podľa týchto podmienok súd ukladá trest odňatia slobody na doživotie:

- a) Uloženie tohto trestu je predpokladom pre ochranu spoločnosti
- b) Odsúdeného by nebolo možné napraviť trestom odňatia slobody do 25 rokov

Hovorí sa aj o zásade tri krát a dost'. Ide o zásadu, ktorá je uvedená v Trestnom zákone. Ak súd odsudzuje páchatel'a za dokonavý trestný čin, ktorý je uvedený v tomto ustanovení, hoci už bol a takýto čin dvakrát potrestaný nepodmienečným trestom odňatia slobody, uloží mu trest odňatia slobody na doživotie a to aj bez splnenia podmienok uvedených v ods. 1.⁵⁰

Páchateľovi tak môže súd uložiť trest odňatia slobody na 25 rokov ak sa spĺňajú jednotlivé podmienky. Prvou podmienkou je mimoriadne zníženie trestu. K mimoriadnemu zníženiu trestu môže nastať vtedy, ak sa páchatel' zúčastnil na objasnení trestného činu korupcie. Môže sa stať, že aj napriek súdom uloženiu trestu odňatia slobody na doživotie, môže súd rozhodnúť, že odsúdeného nie je možné podmienne prepustiť z výkonu trestu odňatia slobody:

- Ak sa dopustil dvoch alebo viacerých obzvlášť závažných zločinov (najmenej osem rokov)
- Ak bolo uskutočnených dve alebo viac okolností, ktoré podmieňujú použitie vyššej trestnej sadzby (napr. úkladná vražda)
- Ak odsúdený už bol trestaný za trestný čin (napr. genocída, terorizmus)⁵¹

⁴⁹ IVOR, Jaroslav. 2006. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava : IURA EDITION, spol. s.r.o., 2006.

⁵⁰ § 47 zákona č. 300/2005 Z. z.

⁵¹ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

Ak súd uloží odsúdenému trest odňatia slobody na doživotie, tým odsúdenému mizne nádej o návrat znovu začlenenia sa do normálneho života. Toto môže viesť k psychickým poruchám odsúdeného.

V ústavoch na vykonávanie trestu odňatia slobody sa trest odňatia slobody vykonáva diferencovane v troch základných skupinách:

1. **S minimálnym stupňom stráženia** – značí, že odsúdený sa umiestni do uzavretého ústavu alebo do otvoreného oddelenia. Odsúdený má minimálny stupeň stráženia. Dochádza tu k forme komunitného systému a samosprávy. Taktiež ak odsúdený v posledných desiatich rokoch nebol vo výkone trestu za úmyselný trestný čin.
2. **So stredným stupňom stráženia** – Odsúdený sa umiestni do uzavretého priestoru a so stredným stupňom stráženia, formou zaradovania do práce, režimu ale i komunitného systému a samosprávy (v ojedinelých prípadoch). Taktiež ak odsúdený v posledných desiatich rokoch bol vo výkone trestu odňatia slobody za úmyselný trestný čin.
3. **S maximálnym stupňom stráženia** – Odsúdený sa umiestni do uzavretého ústavu s maximálnym stupňom stráženia. Zaobchádzanie s odsúdeným sa organizuje formou dodržiavania ústavného poriadku, zaradovania odsúdených do práce, taktiež možno uplatniť formu komunitného systému. Súd zaradí len páchatel'a, ktorému uložil trest odňatia slobody na doživotie a páchatel'a, obzvlášť závažného zločinu.

Môže dôjsť aj k *podmienečnému odkladu výkonu trestu odňatia slobody*. K podmienečnému odkladu môže prísť vtedy, ak páchatel'/odsúdený spáchal menej závažný trestný čin. Vďaka tomu odsúdený má možnosť na prevýchovu. Je to alternatíva, ktorá sa vykonáva na slobode. Hlavnou podstatou je že súd uloží trest odňatia slobody, ale jeho výkon odloží. Odsúdený bude na slobode a ak sa počas skúšobného obdobia osvedčí, môže súd pristúpiť na odpustenie trestu.

V novom Trestnom zákone sa diferencuje

- podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody
- podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom.

K *podmienečnému prepusteniu z výkonu trestu odňatia slobody* môže prísť vtedy, ak odsúdený riadne plní svoje povinnosti, svoje správanie zmenil k lepšiemu a že povedie svoj život lepšou cestou za podmienok :

- ak sa jedná o osobu, ktorá je odsúdená za prečin : podmienečné prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody je možné až po výkone polovice nepodmienečného trestu odňatia slobody
- ak ide o rozhodnutie hlavy štátu : pri prečine aj zločine
- ak sa jedná o osobu, ktorá bola odsúdená za zločin : až po výkone dvoch tretín trestu
- ak sa jedná o osobu, ktorá bola odsúdená za obzvlášť závažný zločin : až po výkone troch štvrtín trestu
- ak sa jedná o osobu, ktorá bola odsúdená na doživotie : až po 25 rokoch výkonu trestu

2. Trest domáceho väzenia

Súd môže uložiť tento trest odsúdenému za prečin až na jeden rok. Odsúdený sa však počas svojho výkonu trestu musí zdržiavať doma vo svojom obydľí. Vede riadny život a musí sa podrobovať kontrole technickými prostriedkami (ak je to nariadené). Takáto kontrola nájdeme v USA a v západoeurópskych krajinách. Odsúdený môže svoje obydlie opustiť len z naliehavého dôvodu na nevyhnutný čas a hlavne sú súhlasom probačného úradníka alebo orgánu. Za naliehavý dôvod sa považuje napríklad pohreb alebo nejaká neodkladná vec. Ak sa stane, že si odsúdený neplní riadne svoje povinnosti, ktoré mu vyplývajú z výkonu tohto trestu, súd môže zakročiť tým, že odsúdenému trest zmení na nepodmienečný trest odňatia slobody. Dva dni nevykonaného podmienečného trestu sa rovnajú jednému dňu nevykonaného trestu odňatia slobody.

3. Trest povinnej práce

Tento trest považujeme za krátkodobý a zaviedol ho Trestný zákon. Súd môže tento trest uložiť len ak páchatel bude súhlasiť. Trest povinnej práce za prečin je vo výmere 40 – 300 hodín. Nie je však možné tento trest uložiť popri trestu odňatia slobody. Možno ho uložiť len samostatne alebo s iným trestom. Povinnosťou odsúdeného je tento trest vykonať najneskôr do jedného roka od nariadenia. Odsúdený vo svojom voľnom čase musí vykonať súdom stanovené primerané povinnosti a obmedzenia.

Odsúdený nemá nárok na odmenu. Tieto povinnosti môže aj nemusí súd stanoviť. K sa však stane, že odsúdený si neplní stanovené povinnosti, súd môže rozhodnúť o zmenení trestu na trest odňatia slobody. Dve hodiny nevykonanej práce sa rovnajú jednému dňu nepodmienečného trestu. Kontrolu vykonáva : súd a probační úradníci.

4. Peňažný trest

Tento trest súd ukladá za spáchanie prečinu zo ziskuchtivosti. Radí sa ku krátkodobým trestom odňatia slobody. Súd môže primerane vine peňažný trest odstupňovať a zabezpečiť riadne jeho výkon. Súd zároveň môže páchatel'ovi uložiť peňažný trest za úmyselný trestný čin, ktorým mal snahu získať majetkový prospech od 160 až do 331 930 eur (napr. krádež). Tento trest sa môže uložiť aj ako možný trest odňatia slobody za prečin. Môže ísť o povahu činu alebo možnosť páchatel'a na nápravu. Páchatel' môže uložený trest vykonávať i v splátkach. Súd takéto rozhodnutie ukladá len v odôvodnených prípadoch. Štátu pripadá vymožitelná suma. Súd ukladá peňažný trest na základe majetkových pomerov páchatel'a. Peňažný trest je možné uložiť samostatne ale i popri inom treste.

5. Trest prepadnutia majetku

Hlavnou podstatou tohto trestu je, že na základe rozhodnutia súdu sa páchatel'ovi odoberie vlastnícke právo k veciam i k majetku, ktoré sú súčasťou spáchaného trestného činu. Účelom trestu je nepriaznivo zasiahnuť na majetok alebo vec, ktorá patrí páchatel'ovi, sťažiť mu podmienky na ďalšie páchanie trestného činu, vziať mu nezákonný prospech a zároveň mať výchovný vplyv na páchatel'a. Páchatel'ovi môže byť trest prepadnutia majetku uložený, ak ho súd odsudzuje na :

- Trest odňatia slobody na doživotie
- Trest odňatia slobody za obzvlášť závažný zločin
- Ak bol spáchaný trest podľa § 58 ods. 2

Súd môže páchatel'ovi uložením trestu prepadnutia majetku postihnúť celý jeho majetok, alebo len určitú časť majetku. Avšak súd nemôže postihnúť taký majetok, veci a prostriedky, ktoré sú nevyhnutné pre uspokojovanie životných potrieb človeka.

Prepadnutý majetok spadá do rúk štátu. Na základe tejto výnimky možno hovoriť o zásade humánnosti a personalita tohto druhu trestu.⁵²

6. Trest prepadnutia veci

Trest prepadnutia veci spočíva na odňatí vlastníckeho práva alebo práva s vecou nakladať ako s vlastnou. Takéto odňatie je podmienené výrokom súdu a taktiež sa musí jednať o vec, ktorá bezprostredne súvisí so spáchaným trestným činom. Hlavným účelom trestu prepadnutia veci je aby nebola vec použitá na páchanie trestnej činnosti v budúcnosti, pričom sa prihliada aj na možnosť zbavenia neoprávneného prospechu, ktorý bol získaný pri páchaní trestného činu.

Uloženie tohto trestu použije súd len vo vymedzených prípadoch:

- a) ktorá bola použitá na spáchanie trestného činu
- b) ktorá bola určená na spáchanie trestného činu
- c) ktorú páchatel získal trestným činom alebo ako odmenu zaň
- d) ktorú páchatel nadobudol za vec, ktorú získal trestným činom alebo ako odmenu zaň⁵³

Tento druh trestu môže súd uložiť samostatne alebo súčasne s uložením iného druhu trestu.

Taktiež ho je možné uložiť iba v prípade, ak predmetnou vecou je vec, ktorá patrí páchatelovi, čiže osobe, ktorá je vlastníkom veci. Nemožno ho uložiť pri veci, ktorá bola nadobudnutá pri spáchaní trestného činu, pretože týmto spôsobom nie je možné nadobudnúť vlastníctvo k veci. Vlastníctvo takejto veci je späť s pôvodným vlastníkom veci. Taktiež nie je možné uložiť prepadnutie veci ani v prípade ak je vec v spoluvlastníctve páchatel'a a ďalšej osoby. Na uloženie trestu prepadnutia veci sa vyžaduje výlučné vlastníctvo veci páchatel'a⁵⁴

Vlastníctvo prepadnutej veci prechádza na štát.

Prepadnutie veci nie je možné súdom uložiť v prípadoch ak:

⁵² KRATOCHVÍL, Vladimír. 2012. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha : C.H. Beck, 2012.

⁵³ § 60 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z.

⁵⁴ IVOR, Jaroslav. 2006. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava : IURA EDITION, spol. s.r.o., 2006.

- a) poškodenému vznikol z činu nárok na náhradu škody a samotné uspokojenie by bolo znemožnené prepadnutím veci
- b) hodnota veci je v zjavnom nepomere k miere závažnosti prečinu
- c) súd upustil od potrestania páchatel'a⁵⁵

7. Trest zákazu činnosti

Tento druh trestu súdy ukladajú v prípadoch ak páchatel' poruší určitú povinnosť, ktorá vyplýva z jeho zamestnania, povolania postavenia alebo funkcie. Najčastejšími prípadmi uloženia tohto druhu trestu sú prípady, ktoré nastanú v súvislosti s prevádzkou dopravného prostriedku. Hlavným účelom trestu zákazu činnosti je zabrániť osobe páchatel'a v páchaní ďalšej trestnej činnosti. Výchovné pôsobenie na páchatel'a a taktiež na spoločnosť je taktiež účelom uvedeného druhu trestu. Odsúdenému sa počas výkonu trestu zákazu činnosti zakazuje vykonávať určitá činnosť, na ktorú sa vyžaduje osobitné povolenie. Môže sa mu tiež zakazovať činnosť, ktorej podmienky výkonu upravuje osobitný predpis.

Trest zákazu činnosti sa ukladá na dobu jeden až desať rokov. Podmienkou uloženia trestu je však, že sa páchatel' dopustil trestného činu v súvislosti s takouto činnosťou. Do doby započítania trestu zákazu činnosti sa zaráčava čas, odkedy bolo páchatel'ovi odňaté oprávnenie na výkon činnosti až do právoplatnosti rozsudku, počas ktorého podľa opatrenia štátneho orgánu nemohol páchatel' takúto činnosť vykonávať.⁵⁶

Súd môže v niektorých prípadoch po vykonaní aspoň polovice trestu zákazu činnosti podmiennečne upustiť od ďalšieho výkonu trestu. Jedná sa o prípady ak odsúdený vedie riadny spôsob života, čím preukáže, že ďalší výkon trestu už nie je potrebný.

8. Trest zákazu pobytu

Trestom zákazu pobytu sa rozumie obmedzenie pohybu páchatel'a na určitom území. Na takomto území má páchatel' zakázaný vstup, čím sa sleduje účel zabrániť mu v páchaní ďalšej trestnej činnosti a tiež narušiť väzby s prostredím a miestami, ktoré ho podmieňovali k samotnému spáchaniu činu.

⁵⁵ § 60 ods. 7 zákona č. 300/2005 Z. z.

⁵⁶ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

Dĺžka trvania trestu zákazu pobytu je súdom ukladaná v rozmedzí od jedného do piatich rokov v prípade splnenia určitých podmienok: vyžaduje sa to vzhľadom na doterajší priebeh života páchatel'a, miesto spáchania činu, ochrana verejného poriadku, rodiny, zdravia majetku a mravnosti. Musí sa taktiež jednať o úmyselný trestný čin a trest sa nemôže vzťahovať na miesto alebo obvod, kde má páchatel' trvalý pobyt. V prípade ak páchatel' potrebuje navštíviť miesto, na ktoré sa vzťahuje zákaz pobytu musí na takúto návštevu získať povolenie. Povolenie na návštevu miesta na ktoré sa vzťahuje zákaz pobytu možno získať od vecne a mieste príslušného orgánu Policajného zboru alebo od probačného úradníka.⁵⁷

Trest zákazu pobytu možno uložiť ako samostatný druh trestu alebo spolu s ďalším druhom trestu. Existuje však výnimka spoločného uloženia trestu a to v prípade ak by bol páchatel'ovi uložený trest povinných prác a miesto výkonu povinnej práce by sa nachádzalo v obvode, na ktorý sa vzťahuje trest zákazu pobytu. Výnimka sa týka aj v prípade uloženia trestu vyhostenia, kde sa vzťahuje tento druh trestu na územie určitej krajiny.

Rovnako ako pri treste zákazu činnosti môže súd od zvyšku trestu v prípade vykonania aspoň polovice trestu zákazu pobytu upustiť od zvyšku tohto trestu. Ide o prípady ak pri výkone trestu zákazu pobytu preukázal, že spôsobom života aký viedol možno od zvyšku trestu upustiť keďže to nie je potrebné.

Trest zákazu pobytu môže taktiež výrazne negatívne vplývať v štádiu resocializačného procesu na páchatel'a. Páchatel' je pri výkone tohto druhu trestu nútený k zmene prostredia, s čím súvisí často krát aj zmena zamestnania ale môže prísť aj k narušeniu sociálnych väzieb páchatel'a na určité miesto.

9. Trest straty čestných titulov a vyznamenaní

Pri uložení tohto druhu trestu odsúdený stráca čestné tituly a vyznamenania, ktoré mu boli udelené na základe osobitných predpisov. Trest nie je možné uložiť samostatne ale súčasne s uložením ďalšieho druhu trestu. Pokiaľ bol uložený tento trest tak odsúdený stráca všetky čestné tituly a vyznamenania, ktoré mu boli udelené, pričom tu nie je možnosť straty len niektorého z nich. Odsúdený stráca tie čestné tituly a vyznamenania, ktoré mu boli udelené v súvislosti s jeho pôsobením na území Slovenskej republiky.

⁵⁷ BALÁŽ, Pavel. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2005.

Čestné tituly a vyznamenania získané v súvislosti s jeho pôsobením v zahraničí, vyhlásením rozsudku stráca právo používať. V prípade zahľadania odsúdenia sa obnovuje právo nosenia a používania cudzozemských čestných titulov a vyznamenaní. Toto však neplatí pre čestné tituly a vyznamenania získané na území Slovenskej republiky, pre ktoré sa uplatňuje trvalé odňatie.⁵⁸

Význam trestu spočíva v tom, že sa odsúdený zbavuje určitých práv, ktoré spočívajú v ocenení jeho činnosti a samotnej osobnosti. Vzhľadom k tomu sa prostredníctvom tohto trestu napomáha k zachovaniu čistoty vedeckého, verejného a umeleckého života.

Uvedený druh trestu je z hľadiska dĺžky trvania trestom trvalým, nakoľko čestné tituly a vyznamenania stráca odsúdený natrvalo. Odsúdený má však právo na znovuzískanie čestných titulov a vyznamenaní.

10. Trest straty vojenskej hodnosti

Význam trestu straty vojenskej hodnosti spočíva v tom, že odsúdený má zníženú hodnotu v ozbrojených silách na najnižšiu možnú hodnotu a to hodnotu vojaka. V prípade ak sa jedná o osobu príslušníka nachádzajúceho sa v služobnom pomere tak sa mu odníme hodnota akú dosiahol v tomto zbore. Možno ho uložiť súčasne s uložením iného druhu trestu, čiže nie je možné uložiť ho samostatne.

Trest straty vojenskej a inej hodnosti môže byť uložený iba osobe, ktorá je nositeľom takejto vojenskej alebo inej hodnosti, čiže sa vyžaduje určitá príslušnosť k ozbrojeným silám alebo príslušnosť k inému zboru. V služobnom pomere sa okrem profesionálnych vojakov nachádzajú napríklad príslušníci Policajného zboru, príslušníci Zboru väzenskej a justičnej stráže, príslušníci Hasičského a záchranného zboru, príslušníci Colnej správy.⁵⁹

V prípade uloženia trestu straty vojenskej a inej hodnosti dochádza k trvalej strate hodnosti. Neznamená to však, že odsúdený v budúcnosti nemôže znovu získať takúto hodnotu, čiže sa tým neobmedzuje jeho spôsobilosť na takéto získanie hodnosti.

⁵⁸ ČEČOT, Vladimír. - SAMÁŠ, Ondrej. 2001. *Základy trestného práva*. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, 2001.

⁵⁹ § 2 zákona č. 400/2009 Z. z.

11. Trest vyhostenia

Podstatou trestu vyhostenia je zákaz zdržiavania sa páchatel'a, ktorý nie je občanom Slovenskej republiky na jej území. Taktiež sa nesmie tento trest uložiť osobe, ktorá je občanom iného členského štátu Európskej únie, občanom zmluvného štátu Dohody o Európskom hospodárskom priestore alebo sa jedná o osobu, ktorej bol udelený azyl na území Slovenskej republiky. Trest vyhostenia na základe uvedeného zamedzuje páchatel'ovi v páchaní jeho ďalšej trestnej činnosti na našom území.

Súd pri ukladaní trestu vyhostenia prihliada hlavne na bezpečnosť osôb a majetku a taktiež aj na to, či si to vyžaduje verejný záujem. Ukladanie trestu vyhostenia sa ukladá na dobu v dĺžke trvania jedného až pätnástich rokov. Nemožno ho však uložiť páchatel'ovi:

- a) pri ktorom sa nepodarilo zistiť jeho štátnu príslušnosť alebo štát, z ktorého pricestoval na územie Slovenskej republiky
- b) u ktorého hrozí, že by bol v krajine kde má byť vyhostený ohrozovaný na osobnej slobode z dôvodu národnosti, etnickej príslušnosti, rasy, náboženstva alebo politického presvedčenia; toto sa však nevzťahuje na osobu, ktorú možno považovať dôvodne za nebezpečnú pre bezpečnosť Slovenskej republiky alebo pre tú osobu, ktorá bola súdom odsúdená za obzvlášť závažný zločin
- c) ktorý má byť vyhostený do štátu, v ktorom by mu bol uložený trest smrti alebo je tu predpoklad mučenia takejto osoby.⁶⁰

⁶⁰ § 65 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z.

5 Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti podľa trestných kódexov vo vybraných krajinách

5.1 Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti podľa trestných kódexov v Česku

Trestná zodpovednosť v Česku je chápaná ako štruktúrovaná podstata právnej zodpovednosti. Dominantami trestnej zodpovednosti je trestný čin, sankcia a prvky štruktúrovanej podstaty trestnej zodpovednosti.⁶¹

Na území Českej republiky trestný zákon č. 40/2009 Sb. nadobudol účinnosť 1. januára 2010. Dovtedy bol platný trestný zákon č. 140/1961 Sb., ktorý bol platný aj na území Slovenskej republiky. Už v čase Československa sa viedli diskusie o vytvorení nového trestného zákona., keďže zákon č. 140/1961 Sb. ani po viacerých novelách od nadobudnutia jeho účinnosti nedokázal reagovať na novovzniknuté situácie a požiadavky trestnoprávnej ochrany spoločenských vzťahov. Zákon č. 40/2009 Sb. sa skladá z troch hlavných častí (časť všeobecná, časť osobitná, prechodné a záverečné ustanovenia)

Trestná zodpovednosť je v Českom trestnom zákone vymedzená v druhej hlave všeobecnej časti tohto zákona. Prvý diel druhej hlavy všeobecnej časti rozoberá základy trestnej zodpovednosti. Druhý diel tejto hlavy sa zaoberá zavinením. V treťom diely je zahrnutá príprava a pokus trestného činu. V poslednom – štvrtom diely tejto hlavy sú definované jednotlivé pojmy: páchatel', spolupáchatel' a účastník trestného činu.

Podľa Českého trestného zákonníka sa trestný čin definuje ako protiprávny čin. Tento protiprávny čin zákon vymedzuje ako trestný, pričom vykazuje znaky, ktoré sú uvedené v trestnom zákone. Pokiaľ z konkrétneho ustanovenia trestného zákonníka nevyplýva niečo iné tak trestným činom sa rozumie tiež príprava a pokus trestného činu, organizátorstvo, návod a pomoc pri páchaní trestného činu. Previnenie sa v Českom trestnom zákonníku používa v prípade ak bol trestný čin spáchaný mladistvou osobou. Pre mladistvého platí pri posudzovaní jeho zavinenia trestný zákonník pokiaľ nie je

⁶¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. 1996. *Trestní právo hmotné – obecná část*. 2. vyd. Brno : Masarykova Univerzita, 1996.

ustanovený inak. Uvedené vymedzenie trestného činu vychádza z formálneho poňatia trestného činu.⁶²

Medzi znaky trestného činu radíme:

- Protiprávnosť
- Znaky, ktoré sú uvedené v Trestnom zákone: všeobecné znaky (vek a pričetnosť), typové znaky (skutková podstata trestného činu – objekt, objektívna stránka trestného činu, subjekt, subjektívna stránka trestného činu)

Jedným z obligatórnych znakov trestného činu z hľadiska trestnej zodpovednosti podľa predchádzajúcej právnej úpravy bola nebezpečnosť činu pre spoločnosť, ktorá bola prijatím nového trestného zákonníku vypustená a nahradená pojmom spoločenská škodlivosť. V zákone č. 40/2009 Sb., Trestného zákonníka sa píše o spoločenskej škodlivosti v ustanovení §12 ods. 2 tr. zákonníka: Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.⁶³

Spoločenskú škodlivosť je možné považovať za materiálnu stránku trestného činu, čím možno rozumieť spôsobilosť činu ohroziť alebo dokonca porušiť chránené záujmy. Pod tieto chránené záujmy nemožno zaradiť iba záujmy chránené trestným zákonom, ale taktiež záujmy chránené aj inými právnymi predpismi.

Spoločenská škodlivosť bude vymedzená:

➤ **Významom chráneného záujmu, ktorý bol činom dotknutý**

Je potrebné význam konkrétneho objektu trestného činu hodnotiť, kde tento konkrétny objekt bol činom dotknutý.

➤ **Spôsobom prevedenia činu a následky činu**

Spôsob prevedenia činu je určovaný mierou spoločenskej škodlivosti. Následok činu a jeho závažnosť taktiež určuje mieru spoločenskej škodlivosti. Napríklad: majetkové trestné činy, trestné činy proti životu a zdraviu, trestné činy proti bezpečnosti Českej republiky, cudzieho štátu a medzinárodnej organizácie.

⁶² NOVOTNÝ, František. - SOUČEK, Josef. a kol. 2010. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o. , 2010.

⁶³ § 12 ods. 2 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákonník.

➤ **Okolnosťami činu**

Za akej okolnosti bol konkrétny trestný čin spáchaný. Napríklad: krízová situácia, živelné pohromy a iné.

➤ **Osobou páchatel'a**

Do úvahy je treba vziať i poľahčujúce okolnosti. Napríklad: ak je osoba vo veku blízkom veku mladistvých, páchatel' viedol pred spáchaním trestného činu riadny život, nahradil spôsobenú škodu, odstránil škodlivé následky trestného činu, svoj trestný čin úprimne oľutoval, svoj trestný čin oznámil príslušným úradom a ak napomáhal pri objasňovaní trestného činu.

➤ **Mierou zavinenia**

Miera zavinenia páchatel'a môže byť úmyselná alebo nedbanlivá. Úmysel je však považovaný za závažnejšiu formu ako nedbanlivosť. Za závažnejší sa taktiež považuje úmysel, ktorý bol vopred uvážení ako úmysel, ktorý bol náhle poňatý. Závažnejšou nemusí byť vždy iba vedomá nedbanlivosť, ale môže ňou byť taktiež nedbanlivosť nevedomá. Rovnako závažná je aj hrubá nedbanlivosť, či už vedomá alebo nevedomá.

➤ **Pohnútkou**

Niektoré poľahčujúce a priťažujúce okolnosti sú významné pre určovanie spoločenskej škodlivosti. Tieto okolnosti charakterizujú samotnú pohnútku. Medzi poľahčujúce okolnosti sa zaraďuje: spáchanie trestného činu zo súcitu, pod tlakom osobných alebo rodinných pomerov a iné. Medzi priťažujúce okolnosti zaraďujeme okolnosť, ak páchatel' spáchal trestný čin zavrhnutia hodnej pohnútky.⁶⁴

Všetky uvedené hľadiská je potrebné jednotlivo kvalifikovať, taktiež i vo vzájomných súvislostiach. Pomocou týchto hľadísk zistíme či konkrétny čin je spoločensky škodlivý do takej miery, že možno určiť ako trestný čin. Z hľadiska stanovenia podmienok trestnej zodpovednosti je možné spoločenskú škodlivosť označiť za materiálny korektív.

⁶⁴ NOVOTNÝ, František. - SOUČEK, Josef. a kol. 2010. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o. , 2010.

5.2 Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti podľa trestných kódexov v Rusku

Dňa 24.mája 1996 bol na území Ruskej federácie prijatý štátnou dumou nový trestný zákon Ruskej federácie č. 63-FZ, ktorý bol následne dňa 5. júna 1996 schválený Radou federácie a podpísaný dňa 13. júna 1996 vtedajším prezidentom Ruskej federácie Jeľcinom. Zákon č. 63-Fz sa skladá z dvoch hlavných častí, a to zo všeobecnej a osobitnej časti. Materiálne chápanie trestného činu zostalo v zákone zachované a to tým spôsobom, že vymedzuje, ktoré konania ohrozujúce spoločnosť sú trestnými činmi. Zároveň vymedzuje jednotlivé sankcie za ich spáchanie.

Základom trestnej zodpovednosti sa zákon venuje v ustanovení § 8, kde uvádza, že základom trestnej zodpovednosti je samotné spáchanie činu. Tento čin zároveň zahŕňa všetky znaky skutkovej podstaty trestného činu, ktoré sú uvedené v tomto zákone.⁶⁵

Osobám trestne zodpovedným sa Trestný zákon venuje v štvrtej hlave všeobecnej časti, kde v ustanovení § 19 definuje všeobecné podmienky trestnej zodpovednosti. V uvedenom ustanovení sa za trestne zodpovedné osoby považujú len fyzické osoby, ktoré sú príčetné a ktoré dosiahli vek stanovený týmto zákonom. Ďalej v ustanovení § 20 je vymedzená veková hranica trestnej zodpovednosti. Všeobecne je veková hranica trestnej zodpovednosti určená dovŕšením šestnásteho roku svojho veku. Avšak pri niektorých v zákone presne vymedzených skutkových podstatách trestného činu sa veková hranica trestnej zodpovednosti znižuje na štrnásť rok svojho veku napríklad pri: trestných činoch vraždy, znásilnenia, lúpeže, vydieranie, vandalizmus a iné. V spomenutom ustanovení je ďalej rozobratá nepľnoletá osoba, ktorá dosiahla štrnásť alebo šestnásť rok svojho veku, pričom nebude trestne zodpovedná vtedy, ak trpí duševnou zaostalosťou, ktorá však nie je spojená s duševnou poruchou. Takáto osoba nemohla v čase vykonania trestného činu ovládať svoje konanie a tým nemohla rozpoznať charakter svojho konania a zároveň nebezpečnosť svojho konania pre spoločnosť. Ďalej v Ruskom trestnom zákonníku v ustanovení § 21 je vymedzená nepříčetnosť. V uvedenom ustanovení je definovaná osoba, ktorá nie je trestne zodpovedná a v čase spáchania spoločensky nebezpečného činu sa nachádzala v stave nepříčetnosti – nemohla rozpoznať povahu svojho konania, ktorým by zároveň ohrozovala spoločnosť v dôsledku trvalej/dočasnej duševnej poruchy, slabomyseľnosti alebo dokonca iného chorobného psychického stavu. Tejto osobe, ktorá je

⁶⁵ § 8 zákon č. 63-FZ.

považovaná za nepričetnú, súd môže uložiť na základe trestného zákona ochranné liečenie. V ustanovení § 22 je vymedzená trestná zodpovednosť osôb, ktoré trpia duševnou poruchou no táto porucha nevylučuje ich príčetnosť. Trestne zodpovedná je príčetná osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu zároveň trpela duševnou poruchou, nedokázala rozpoznať povahu svojho konania, jeho spoločenskú nebezpečnosť alebo nebola schopná ovládať svoje konanie. Súd zohľadní pri ukladaní trestu duševnú poruchu, ktorá nevylučuje príčetnosť, pričom môže uložiť ochranné liečenie. Trestná zodpovednosť osôb, ktoré spáchali trestný čin v stave opilosti je upravená v ustanovení § 23 trestného zákona, kde za osobu trestne zodpovednú je považovaná osoba, ktorá trestný čin spáchala v stave opilosti, ktorý bol spôsobený na základe požitia alkoholu, narkotík a iných návykových látok.⁶⁶

⁶⁶ Ugolovnyj kodeks Rossijskoj Federacii. 63-FZ. In: <http://www.ok.cz/iksp/docs/293.pdf>

6 Aktuálne úlohy na úseku diferenciacie a individualizácie trestnej zodpovednosti

Čo sa týka diferenciacie a individualizácie trestnej zodpovednosti, v súčasnej dobe asi jednou z najfrekvencovanejších oblastí na území Slovenskej republiky je otázka pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb.

Nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb na území Slovenskej republiky nadobudla účinnosť novelou trestného zákona č. 224/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 V zákone boli zakotvené nové druhy ochranných opatrení: zhabanie peňažnej čiastky a zhabanie majetku. Zavedením nepravéj trestnej zodpovednosti právnických osôb sa však nepodarilo dosiahnuť pravú trestnú zodpovednosť nakoľko táto trestná zodpovednosť nedokázala plne ochraňovať spoločnosť pred páchaním trestnej činnosti prostredníctvom právnických osôb. Zhabanie peňažnej čiastky a zhabanie majetku majú spoločné ako aj odlišné niektoré znaky. Čo sa týka ochranného opatrenia spočívajúcom v zhabaní peňažnej čiastky, tak tento možno radiť k fakultatívnemu ochrannému opatreniu, čo znamená, že súd ho môže ale taktiež nemusí uložiť. Naproti tomu ochranné opatrenie zhabania majetku sa radí k obligatórnemu ochrannému opatreniu. Obe tieto ochranné opatrenia možno uložiť aj v prípade ak došlo k spáchaniu trestného činu v štádiu pokusu. Taktiež ich je možné uložiť v prípade účasti na trestnom čine súvisiac:

- S výkonom oprávnenia zastupovať právnickú osobu
- S výkonom oprávnenia v mene právnickej osoby prijímať rozhodnutia
- S výkonom oprávnenia v rámci právnickej osoby vykonávať kontrolu
- S výkonom so zanedbaním náležitej starostlivosti alebo dohľadu v právnickej osobe.⁶⁷

Na rozdiel od predchádzajúcej novely, ktorou bola upravená nepravá trestná zodpovednosť právnickej osoby súčasný návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb zavedie formu tzv. pravej trestnej zodpovednosti. Tento návrh už priamo upravuje jednotlivé podmienky trestnej zodpovednosti u právnických osôb, druhy trestov a z procesnoprávneho hľadiska taktiež vymedzuje trestné konanie proti právnickým osobám. Špecifikom zákona je novelizácia niekoľko desiatok zákonov, kde sa zavádza po

⁶⁷ Práva verzus nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb. In: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/Prava-verzus-neprava-trestna-zodpovednost-pravnickych-osob.aspx>

vzore bezúhonnosti fyzických osôb bezúhonnosť právnickej osoby. Prostredníctvom tohto kroku sa umožní v oblasti verejného obstarávania vylúčiť spoločnosti prostredníctvom ktorých dochádza k páchaniu trestných činov. Trestné činy nachádzajúce sa v osobitnej časti Trestného zákona (majetkové, hospodárske, daňové a iné) prostredníctvom návrhu zákona budú zakladať trestnú zodpovednosť právnických osôb. Na základe trestnej zodpovednosti právnickej osoby nie je potrebné vyvodzovať trestnú zodpovednosť voči fyzickej osobe. Taktiež sa v spomenutom návrhu zákona upravuje prechod trestnej zodpovednosti právnickej osoby na právnych nástupcov. Spomenutým návrhom zákona sa upravuje taktiež trestná zodpovednosť, ak bol trestný čin spáchaný v jej záujme alebo v súvislosti s jej činnosťou alebo prostredníctvom nej a dopustil sa ho:

- štatutárny orgán, člen štatutárneho orgánu alebo iná oprávnená osoba za ňu konať
- ten, kto vykonáva riadiacu činnosť u tejto právnickej osoby
- ten, kto vykonáva u nej kontrolnú činnosť alebo dohľad
- ten, kto vplýva na riadenie tejto právnickej osoby, pričom jeho konanie zakladajúce trestnú zodpovednosť právnickej osoby bolo aspoň jednou z jej podmienok
- iná osoba alebo zamestnanec pri výkone plnenia pracovných alebo iných úloh pre právnickú osobu, ktoré sú uskutočnené na základe schválenia rozhodnutia alebo pokynu orgánov právnickej osoby alebo osoby uvedené v predchádzajúcich odsekoch

Rovnako sa medzi právnické osoby na ktoré sa vzťahuje tento zákon zaraďujú aj politické strany. Tieto politické strany budú môcť byť postihované za rovnakých podmienok ako u právnických osôb aj za trestné činy extrémizmu.⁶⁸

⁶⁸ Zavedie sa pravá trestná zodpovednosť právnických osôb. In: <http://www.najpravo.sk/clanky/zavedie-sa-prava-trestna-zodpovednost-pravnickych-osob.html>

Záver

Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti, ktorá je definovaná v práci na základe súčasnej právnej úpravy a taktiež podľa predchádzajúcej právnej úpravy sa navzájom od seba pri zohľadnení časového hľadiska odlišuje na základe chápania pojmu trestného činu. Podľa predchádzajúcej právnej úpravy sa diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti posudzovala na základe materiálneho chápania trestného činu, pričom podľa súčasnej právnej úpravy sa diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti posudzuje na základe formálnych znakov skutkovej podstaty trestného činu. Uvedenou zmenou, teda nahradením materiálneho chápania trestného činu formálnym chápaním trestného činu boli naplnené hlavné úlohy a ciele rekodifikácie Trestného zákona. Z hľadiska diferenciácie trestnej zodpovednosti a z formálneho chápania trestného činu sú jednotlivé skutkové podstaty trestných činov nachádzajúce sa v osobitnej časti Trestného zákona oveľa podrobnejšie definované ako podľa predchádzajúcej právnej úpravy a taktiež samotný výklad viacerých znakov skutkovej podstaty trestného činu je rozsiahlejší. Z hľadiska individualizácie trestnej zodpovednosti a odlišovania páchatel'ov trestných činov, alebo foriem trestnej činnosti od iných foriem je rozdiel podľa ich odlišovania na základe zákonných podmienok a samotnej závažnosti protiprávneho konania páchatel'a podľa súčasnej právnej úpravy od ich odlišenia na základe konkrétneho stupňa nebezpečnosti činu pre spoločnosť alebo na základe spôsobu spáchania trestného činu podľa predchádzajúcej právnej úpravy. Súčasné vymedzenie kategorizácie deliktov rozlišuje trestné činy z hľadiska ich trestuhodnosti a závažnosti do dvoch skupín a to na prečiny a zločiny, pričom podľa predchádzajúcej právnej úpravy boli trestné delikty posudzované na základe nebezpečnosti činu pre spoločnosť. Predchádzajúca právna úprava poznala len jeden druh trestných deliktov a to trestné činy. Z hľadiska klasifikácie trestných činov a ich páchatel'ov možno podľa predchádzajúcej a taktiež i podľa súčasnej právnej úpravy triediť trestné činy a ich subjekty podľa viacerých kritérií, pričom sa na základe určitých znakov podľa predchádzajúcej a súčasnej právnej úpravy trestné činy a ich páchatelia v mnohých znakoch zhodujú. Ďalej sme sa zaoberali diferenciáciou a individualizáciou trestnej zodpovednosti podľa trestných kódexov v jednotlivých krajinách, konkrétne v Českej republike a Ruskej federácii. Nakoľko na území Českej republiky platil až do nadobudnutia účinnosti, teda 1. januára 2010 zákon č. 140/1961 Sb., tak diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti je značne ovplyvnená týmto zákonom, teda v mnohých znakoch je podobná ako na našom území. Čo sa týka

diferenciácie a individualizácie na území Českej republiky a na území Ruskej federácie, tak ako sme sa už zmienili na území Českej republiky vychádza vymedzenie trestného činu z formálneho poňatia trestného činu rovnako ako na našom území, na rozdiel od vymedzenia trestného činu z materiálneho hľadiska podľa Trestného zákona Ruskej federácie č. 63-FZ. V poslednej kapitole mojej práce sú spracované aktuálne úlohy na úseku diferenciácie a individualizácie trestnej zodpovednosti, pričom som sa zameral hlavne na trestnú zodpovednosť právnických osôb, ktorá je v súčasnej dobe veľmi diskutovanou témou. Môj názor na aktuálne úlohy na úseku diferenciácie a individualizácie trestnej zodpovednosti na našom území spočíva v zavedení trestnej zodpovednosti právnických osôb, pričom prostredníctvom právnických osôb sa v súčasnej dobe pácha množstvo trestných činov, ktoré by po zavedení pravej trestnej zodpovednosti, ktorá by spĺňala aktuálne spoločenské požiadavky a súčasne by bola správne aplikovaná boli určite menej páchané.

Trestná zodpovednosť je v rámci právnej zodpovednosti na území každého štátu neodmysliteľnou súčasťou, nakoľko prostredníctvom trestnoprávnych noriem sa upravuje vzťah medzi páchatelom trestného činu a jednotlivým štátom, pričom oba subjekty sú povinné dodržiavať pravidlá upravené a regulované právnymi normami v oblasti trestného práva. V prípade nedodržania určitých pravidiel správania nasleduje sankcia vo forme štátneho donútenia. Z uvedeného možno teda usúdiť, že trestná zodpovednosť napomáha spoločne s inými druhmi právnej zodpovednosti k správne fungovaniu každej krajiny.

Použitá literatúra

1. BALÁŽ, Pavel. 2001. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1.vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2001. 428 s. ISBN 80-88715-75-X
2. BALÁŽ, Pavel. 1. 2005. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1.vyd. Bratislava : VEDA, 2005. 441 s. ISBN 80-224-0876-X
3. BALÁŽ, Pavel. 2006. *Základy trestného práva*. 1. vyd. Bratislava : EUROUNION spol. s.r.o., 2006. 262 s. ISBN 80-88984-90-4
4. BARANCOVÁ, Helena. - SHRONK, Róbert. 2009. *Pracovné právo*. Bratislava : Sprint dva, 2009. 799 s. ISBN 978-80-89393-11-4
5. ČEČOT, Vladimír. - SAMÁŠ, Ondrej. 2001. *Základy trestného práva*. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, 2001. 96 s. ISBN 80-7160-124-1
6. ČIČ, Milan. a kol. 1983. *Československé trestné právo*. 1. vyd. Bratislava : Obzor, 1983, 262 s. (272)
7. HURDÍK, Ján. 2002. *Právnické osoby a jejich typologie*. Praha : C. H. Beck, 2002. 107 s. ISBN 80-7179-790-1
8. CHOVANCOVÁ, Jarmila. - VALENT, Tomáš. 2000. *Základy filozofie pre právnikov*. 2. vyd. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, 2000. 248 s. ISBN 80-7160-120-9
9. IVOR, Jaroslav. 2006. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava : IURA EDITION, spol. s.r.o., 2006. 530 s. ISBN 80-8078-099-4
10. IVOR, Jaroslav. a kol. 2010. *Trestní právo hmotné I*. 2. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2010. 532 s. ISBN 978-80-8078-308-2
11. JAKUBOVIČ, Daniel. 2006. *Závazkové právo v intenciách českej a slovenskej komercionalistiky*. Bratislava: Epos, 2006. 463 s. ISBN 80-8057-685-8
12. JELÍNEK. Jiří, a kol. 2004. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vyd. Praha : Linde, 2004. 1010 s. ISBN 80-7201-496-X.
13. KOPECKÁ, Helena. - MRÁZKOVÁ, Viera. 2006. *Trestné právo*. 2. vyd. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2006. 72 s. ISBN 80-8052-249-9
14. KRATOCHVÍL, Vladimír. 1996. *Trestní právo hmotné – obecná část*. 2. vyd. Brno : Masarykova Univerzita, 1996. 360 s. ISBN 80-210-1301-X
15. KRATOCHVÍL, Vladimír. 2012. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha : C.H. Beck, 2012. 921 s. ISBN 978-80-7179-082-2

16. LAZAR, Ján. a kol. 2010. *Občianske právo hmotné*. 1. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2010. 548 s. ISBN 978-80-8078-346-4
17. LAZAR, Ján. a kol. 2006. *Občianske právo hmotné*. 3. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2006. 635 s. ISBN 80-8078-084-6
18. MAŠĽANYOVÁ, Darina. 1999. *Nebezpečnosť činu pre spoločnosť ako materiálny znak trestného činu*. 1. vyd. Bratislava : Akadémia Policajného zboru SR, 1999. 120 s. ISBN 80-8054-100-0
19. MAŠĽANYOVÁ, Darina a kol. 2011. *Trestné právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 496 s. ISBN 978-80-7380-338-4
20. NOVOTNÝ, František. - SOUČEK, Josef. a kol. 2010. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o. , 2010. 393 s. ISBN 978-80-7380-291-2
21. OVEČKOVÁ, Olga. - ŽITŇANSKÁ, Lucia. a kol. 2010. *Základy obchodného práva*. 1. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2010. 449 s. ISBN 978-80-8078-345-7
22. SAMÁŠ, Ondrej. - STIFFEL, Harald. - TOMAN, Pavol. 2006. *Trestný zákon. Stručný komentár*. Bratislava : IURA EDITION, 2006. 884 s. ISBN 80-8078-078-1
23. ŠIMOVČEK, Ivan. 2012. *Hodnoty trestného práva v teórii a v praxi*. Trnava : TYPI Universitas, 2012. 447 s. ISBN 978-80-8082-578-2
24. SOLNAŘ, Vladimír. - FENYK, Jaroslav. - CISÁŘOVÁ, Dagmar. 2004. *Základy trestní odpovědnosti . Podstatně přepracované a doplněné vydání*. 2. vyd. Praha : Orac, 2004. 455 s. ISBN 80-86199-74-6
25. SOLNAŘ, Vladimír. - FENYK, Jaroslav. - CISÁŘOVÁ, Dagmar. VANDUCHOVÁ, Marie. 2009. *Systém Českého trestního práva*. 1. vyd. Praha : Novatrix, 2009. 900 s. ISBN 978-80-254-4033-9
26. VRÁBLOVÁ, Miroslava. 2012. *Kriminologické a trestnoprávne aspekty trestnej činnosti mládeže*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2012. 188 s. ISBN 978-80-7380-371-1

Články v časopise:

1. FICOVÁ, Svetlana. - SVOBODA, Jaromír. 2005. *Výchovné opatrenia v novej právnej úprave*. In : *Justičná revue*. 2005, roč. 57. č. 10, s. 1202
2. RIZMAN, Stanislav. – ŠÁMAL, Pavel. – STOLÁŘ, Alexander. 1997. *K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení*. In : *Trestní právo*. ISSN 1211-2860, 1997, roč. 1, č. 1, s. 5.

Články zo zborníka:

1. MAŠĽANYOVÁ, Darina. 2010. Úskalia trestnej zodpovednosti právnických osôb. In : *Trestná zodpovednosť právnických osôb*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009. Bratislava : EUROKÓDEX, 2009. ISBN 978-80-89447-15-2, 256 s.

Použité právne predpisy:

1. Zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon
2. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon
3. Zákon č. 400/2009 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov
4. Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník
5. Zákon č. 63-FZ Uголовnyj kodeks Rossijskoj Federacii

Internetové zdroje:

1. Uголовnyj kodeks Rossijskoj Federacii. 63-FZ
<http://www.ok.cz/iksp/docs/293.pdf>
2. Prává verzus nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb
<http://www.epi.sk/odborny-clanok/Prava-verzus-neprava-trestna-zodpovednost-pravnickych-osob.aspx>
3. Zavedie sa práva trestná zodpovednosť právnických osôb
<http://www.najpravo.sk/clanky/zavedie-sa-prava-trestna-zodpovednost-pravnickych-osob.html>